

Prodoren uspeh splošne stavke

Tržaški proletariat porazil Cosulichevo svojat

Zmagoslaven protest proti fašističnemu terorju in rušenju miru — Pogaženo izdajstvo osnovnih delavskih pravic — Tovarniški odbor ladjedelnice Sv. Marka izpuščen iz zapora

REŠITEV MIRU

Teror je orožje političnega strahopela in obupanca. Do njega je prišla bankrotna politika vso tržaško sovinstično svojat v trenutku. Ko je pariška mirovna pogodba postala veljavna. Doživeli so bankrot, ko se je moral njih zmagovalec, ki se je prelevil ob svojem kolonialnem plenu čez noč v njihovega zaščitnika, umakniti pred dejstvi zgodovine in neuklonljivo ljudsko voljo z Wilsonove in Morganove na Bidaultovo črto. Doživeli so poraz, ko so se jim razblinili gradovi v oblakih, ki so jih čarali leto in dan pred očmi propalih ostankov nekdanjih izzemalcev primorskih ljudi in njih zemlje. Doživeli so nov poraz, ko je okupator zložil Solore, ki so v senci njegovih bajonetov računali, da se bo zavleklo v nedogled njih šakalsko samopašstvo.

Zato so se v zadnjem obupu spozabili do zahrbtnega terorja, ki naj bi izžval ljudsko klanje, vojno med vzhodom in zapadom. A kakor jim ob letu osorej v Parizu niso pomagali ne papežev blagoslov ne avstralski emisarji dolarskega moloha, njih tudi niso rešili ne zahrbtni rafali ne zavratne bombe na tržaških tleh. Zarili so se v krtine pred viharjem, ki se je utrgal s Sv. Jakoba.

Kakor hiene so prežali na mrhovino. In so zatulili z volkovi. Razbiti vrste proletarske fronte, zrušili pridobitve njih borbe je bil njih satanski naklep. In so pripravili zasodo Enotnim sindikatom, da bi leti pognali v zapore svoje lastne ljudi. Toda bila je zaman Cosulicheva izpota pri Sv. Marku. Delavci so ustavili nazadnje vse stroje in vso produkcijo, ves promet.

Izdajalcem so priskočili na pomoč njih oboroženi zaščitniki z nasiljem. Delavske enotnosti in moči niso zločili. Bila je prekaljena kakor jeklo že v vse drugačni borbi.

Doživeli so poslednji poraz eni in drugi in tretji v tem bloku nasilja, izkoriščanja in izdajstva. Odnehalo je nasilje, umaknil se je izkoriščevalc. Le izdajalec je ostal v vsej svoji bedi in sramoti, razkrinkan in preziran pred branitelji miru in dela.

Toda eno je važno: Delavski razred je ostal zvest tovarišem od Sv. Marka, je ohranil svoje demokratične pridobitve, je strl v prah fašistični teror, je rešil mir na tržaških tleh.

M.

Dogodki, ki so se zvrstili v zadnjih desetih dneh v zvezi z zločini neofašistov na tržaških in tržiških tleh, ki po nalogu emisarjev mednarodnega kapitala in njihovih nacionalno šovinističnih privrsovk ter ob zavestnem pristanku vojaških okupatorskih oblasti rušijo mir na mejah ljudske demokracije, so bili v svoji celoti splošno protestne stavke, ki so jo v terek z vsem uspehom nastopile tržaške delavske množice. Obramba šestih tovarišev, članov tovarniškega odbora v ladjedelnici Sv. Marka, ki jih je hotel Cosulich s podrepniško pomočjo Delavske zbornice in filistrskimi »razsodbami« odhajajoče okupatorske oblasti pognati na cesto zaradi »prestopkov«, ki jim jih še nihče ni niti dokazal, so le zadnji člen v verigi te borbe za osnovne demokratične pravice, priborjene v borbi skupno z nekdanjimi zavezniki in vse doslej s tako odločnostjo ohranjene. V Parizu je demokratični zastopnik Bettiol že lani postavil njih program: Sprožili bomo tak val iredentizma in nacionalizma, da v Evropi ne bo miru.

Proletariat na pohodu

Bil je spet delavski razred, ki se jim je prvi postavil v bran, golih rok in z mirnimi živci. Protestna stavka, ki so jo predzadnji ponedeljek nastopili delavci po vsem mestu, je imela svojo jasno začetno nalogo. Treba je bilo zajeziti teror, ga zadušiti v kralji, braniti osnovne demokratične pravice, rešiti mir. Enotni sindikati, ki so proglasili to stavko, so pozvali k sodelovanju tudi Delavsko zbornico. Izšel naj bi skupen proglas, v katerem bi obsodili zločin prav tako, kakor je obsodila zločin italijanska zveza dela 1. maja t. l. zločinski program sicilskih delavcev. Gospodarji Delavske zbornice se niso hoteli izneveriti zločinskemu emisarjem, ki so imeli svoje inte-

„Pravico“ so iskali pri gospodarjih

Kdo je mogel misliti, da bo žežni incident v tržaških ladjedelnicah, ki se je pripetil nekaterim zakrknjenecem, ki jim celo v trenutku vsesplošnega ljudskega ogorčenja ni prišlo na kraj pameti, da bi vsaj z besedo obsodili zločin, služil fašističnim zločincem miru za zadostno pretvezo, da po vsem porazu, ki jim ga je kljub bombam in pendrekom prizadejala goloroka množica, znova razpihnejo borbo, zasejejo nemir. Incident, ki se je zgodil med delojemalci, ki je bil njihova stvar, ki bi ga morali urediti le oni sami v okviru svojih strokovnih in arbitražnih organizacij, naj bi na pobudo njih lastne organizacije postal predmet oblastvenih kazenskih ukrepov in sodnih obravnjav, ki o njih ves Trst že dve leti ve, kako se vselej neizbežno končajo v smislu protiljudskega pravnega reda in koristi kapitalističnega sistema, ki mu ta red služi.

Izkoristila ga je peševica nameščencev, Geppijevih podrepnikov, da je protestirala pri gospodarju in zahtevala od njega jamstva za sredi, ki se je že sam vzpostavil in ki ga nihče ni več ogražal. Cosulich je kot »dober Italijan«, ki se je pred dvajsetimi leti v Pulju prerokal z itali-

Ves demokratični svet in še posebej ves Trst pa hoče mir, ki si bosta v njem Evropa in tudi Trst lahko opomogla.

Zavratni rafali in bombe

V smislu tega zločinskega programa se je tudi predzadnje soboto zvečer sprožil zahrbtni rafal zločincev na mirne ljudi v krožku Vojke Smucove, ki je pokosil življenje 11 letne Milke Vrabčeve. Zaman so bile hinavske, krokodilje solze glasnikov Bettiolovih zaščitencev. Ves Trst se je zgrozil ob taki podlosti in dva dni kasneje dal veličastnega izraza ideji miru, ki ji je mlada žrtev žrtvovala svoje življenje.

Le zločinci se niso ustavili na svoji poti. Trst je zajel val terorja prav tako kakor domalo vso mejo do Gorice. Carlo Castagna je bil njihova druga tržaška žrtev. Naklepi Bettiola in vse farizejske bratovščine, ki naj bi služili zgolj interesom molokov Cosulichevega tipa, so sredi strunskih spalirjev najboljše policije svetla na vajetih okupatorskih polkovnikov šli v klasje.

lektualno vodstvo v isti centrali kakor oni sami. Toda stavka je bila je bila splošna in pridružila se ji je tudi večina vseh pripadnikov Delavske zbornice po vseh tržaških tovarnah in delavnicah. Naklepi, ki so bili izraženi proti evropskemu miru v Parizu in ki imajo svoj izvor tudi v zeleni palači Združenih jadranskih ladjedelnic, so se izjalovili. Niti bombe tisti ponedeljek popoldne golorokih branilcev tržaške demokracije niso držali, da ne bi očistili mesta preko Garibaldijevega in Gondonijevega trga, preko Korza in vse do morja fašistične drhali. Spalirji najboljše policije na svetu so se zaman spremenili v kordone, ki naj bi zadržali naval miru.

Stavka v ladjedelnicah

Toda tudi to nasilje delavskega razreda ni premotilo. Tržaško delavstvo je zasedlo ladjedelnico in se mirno in disciplinirano posvečilo svojemu delu. Znova se Cosulichu ni posrečilo zlomiti njegove moči. V borbi proti njemu so njegovi nasprotniki s Cosulichem na čelu napela vse svoje baterije na eno samo točko, na tovarniški odbor Enotnih sindikatov v ladjedelnici, ki naj bi plačal ves račun, ne samo za incident, ki se je dogodil dan prej v ladjedelnici, marveč tudi za ves poraz fašističnih teroristov, za ves polom Bettiolove zarote proti evropskemu miru.

Zastopniki Enotnih sindikatov so poskušali vedno znova doseči sporazum. Pristali so na preiskavo. Pristali so na kaznovanje krivcev v

okviru sindikalne organizacije, če bi se krivda mogla sploh kje dognati. Sli so celo tako daleč, da so priznali arbitražo same Delavske zbornice. Toda pod nobenim pogojem niso mogli pristati, da bi jim gospodar krojil pravico, da bi na njihovo lastno pobudo žrtve dole-

tela kazen, še preden bi bila njihova krivda dognana, da bi se predvsem kršile najosnovnejše strokovne pravice delavskega razreda in izpostavile na milost in nemilost delodajalcem njih demokratično postavljeni zastopniki ne le v tem primeru, marveč za vse čase.

PROGLAS ES

Poraz, ki so ga doživeli 15. t. m. neofašisti, ki so se proti njih terorju dvignile strnjene množice ljudstva, je pripravil provokatorje, da so ovadili tovarniški odbor ladjedelnice Sv. Marka, da bi tako zvalili odgovornost za nered na delavstvo in njegove organizacije. Ta podlost je izžvala med delavstvom Sv. Marka takšno ogorčenje, da je nastopilo stavko. Odgovor delavskega razreda je bil docela upravičen. Vendar so hoteli Enotni sindikati urediti spor in so pristali celo na ustanovitev preiskovalne komisije, čeprav je bilo do kraja jasno, da nekaj preiskovati med delavci, marveč da je potrebna preiskava v onih krogih, ki so pripravili provokacijo vse od ustanovitve Tržaškega ozemlja z namenom, da preprečijo izpolnitev določb mirovne pogodbe in omajajo mir.

Za razširjenje stavke smo se odločili žele po ponovnih poskusih, da bi dosegli sporazum z Delavsko zbornico. Med drugimi je bil tudi poskus v Miljah, za katerega je dal pobudo mestni odbor ES, ki je pooblastil miljsko delavstvo, da se je poskusilo sporazumeti z zastopniki tamkajšnje DZ za skupno akcijo. Tako se je dejansko zgodilo. Toda voditelji DZ so ponovno začeli žalostno igro in so silili, da bi bila sprejeta objava, ki bi jih prelevila iz sokričev terorja v pomilovane žrtve.

Okupatorska oblast pa je s svojim ravnanjem provokatorje neprestano spodbujala tako z iskanjem orožja v Strojni tovarni pri Sv. Andreju, tako z aretacijami sindikalnih voditeljev in še na druge načine. Vsem bi že moralo biti končno jasno, da je treba iskati orožje v prostorih nacionalističnih strank, pri ubežnikih in onih fašistih, ki imajo svoj štab v Drevoredu XX. septembra in ki so še pred desetimi dnevi pred očmi policije metali bombe z oken.

Aretacije sindikalnih voditeljev, ki so bile izvršene v pretekli noči na ovadbo članov DZ, so bile očitno nov poskus terorja nad delavskim razredom in dokaz enotnega gledanja in enotnih namenov okupatorske oblasti, gospodujočega razreda, nacionalističnih strank in Delavske zbornice v njihovi gonji proti demokratičnemu in delovnemu ljudstvu. Ruzen tega pa je imela obtožba ES namen dokončno razbiti vse delo za sindikalni sporazum.

S stavko so množice dokazale, da ne sprejemajo provokacij in da odgovarjajo z odločnostjo in strnjenoostjo na vse poskuse, s katerimi naj bi se omajal mir, ponovno vzpostavil fašizem in pregazile najosnovnejše demokratične svobosčine. Hkratu pa je stavka dala izraza enotnemu hošenju delavstva in njegovi želji po resnični združitvi.

Zadnji dogodki so jasno dokazali, da bodo znali delavci najti pot do sporazuma mimo spletk posameznih voditeljev in njihovih prikritih in odkritih gospodarjev, pa celo kljub volji onih, ki jih nič ne ustavi, samo da bi preprečili pomirjenje v javnem življenju v mestu, enotnost delavstva in demokratično ureditev tržaških uprašanj.

Zmaga, ki smo jo dosegli s stavko, je znova jasen dokaz, kaj zmora delavska enotnost.

Mestni odbor Enotnih sindikatov.

Zarota Cosulicheve bratovščine

Ze v sredo so spoznali, da se je proti delavskemu razredu zarotila vsa bratovščina gospodarjev, njih oblastvenih zaščitnikov in njih prodanih prispevkov. Na delovnem uradu jih je sprejel gospod Cosulich, ki so ga obdajali predstavnik vojaške okupacijske oblasti polkovnik Carnes, poveljnik policije polkovnik Robertson, njegovi ravnatelj in njegovi poslušni sluge iz Delavske zbornice. Zaman so bila že od vsega početka vsa utemeljevanja sindikalne rešitve spora, ki je nastal iz elementov sindikalnega gibanja. Lažni zagovorniki delavcev

in nameščencev kljub vsem še tako očitnim dokazom niso spoznali, da je vsako iskanje pravice pri delodajalcu in policiji izdajstvo delavskega razreda.

Tako delavcem ladjedelnice pri Sv. Marku ni preostalo nič drugega, kakor da so se v zavesti svoje pravice in v obrambo svojega tovarniškega odbora, ki je pomenila hkratu obrambo vseh osnovnih pravic delavskega razreda, znova odločili za stavko, ki je naša v vsem delovnem ljudstvu vedno večji odziv. Zavečajoč se vse globine te (Nadaljevanje na 2. strani.)

V enotnosti in disciplini je delavska moč

Bedna usoda odsluženih priganjačev

(Nadaljevanje s 1. strani.)
 borbe, so se stavki priključili v znatni meri tudi pripadniki Delavske zbornice, tako da se je število stavkokazov že prvi dan omejilo na minimum in je potem od dne do dne le še bolj pihnelo.

V Trziču in spodnjem Posočju, kjer je medtem vojska rimske črne vlade zasedla deželo in so oddelki karabinerjev zavzeli svoje nekdanje mesta, je teror tiste dni triumfal. Tolpe skvadrstov so se s kamioni Združenih jadranskih ladjedelnic prevažale po deželi, napadala žene može, pustošile po ljudskih žene može, pustošile po ljudskih domovih. Fašisti so celo tržaškimi delavcem, ki so kakor običajno prišli na delo v Trzič, zastavili pot.

Plaz solidarnosti

Vsi ti dogodki so izzvali plaz solidarnosti, ki je prišel do izraza v neštetih resolucijah s tisoči podpisov, ki so vse po vrsti zahtevale

Neizbežna odločitev ES

V nedeljo dopoldne je delavstvo na splošnem sindikalnem zborovanju soglasno zahtevalo nadaljnje razširjenje stavke ter pooblastilo mestni odbor Enotnih sindikatov, da odločno nadaljuje borbo in ukrepe vse v obrambo delavskih pravic. Pobuda vodstva Enotnih sindikatov pa se je še tistega dne popoldne realizirala v Miljah, kjer so se pod vodstvom miljskega župana tov. Robbe sestali zastopniki obeh sindikalnih organizacij. Znova so Enotni sindikati predlagali, da bi se ponedeljski incidenti uredili v okviru sindikalnih organizacij in da bi se po sindikalni poti kaznovali vsi oni, ki bi jim bila krivda dokazana, da bi se prav zaradi tega prepredili vsi ukrepi vojaških okupacijskih oblasti in uprave Združenih jadranskih ladjedelnic, ki so bile izdane proti članom tovarniškega odbora Enotnih sindikatov v ladjedelnici Sv. Marka. Zastopniki Delavske zbornice so se izmikali in nazadnje predlog Enotnih sindikatov odklonili.

Obstali stroji, obtičal ves promet

V ponedeljek so Enotni sindikati še dvakrat poskušali doseči sporazum. Do obeh predlogov je Delavska zbornica zavzela odklonilno stališče. In nazadnje je še dvakrat poudarila, da nima nikakih protipredlogov ter formalno izjavila, da ne bo spet požrla besede, kakor jo je že toliko krat, da bi se rešila odgovornosti in krivde, ki jo je nekaj njenih voditeljev na ta način sprejelo v pričlo vseh tržaških delavcev in namevseh delavcev in nameščencev.

Borbenost vsega delavstva in trdna odločnost je medtem tako narastla, da je spričo delavskih zahtev, da mora v primeru stavke obstati prav vse delo, že vse

obrambo tovarniškega odbora pri Sv. Marku, obsodile nasilje, s katerim se je zagnal ves blok mrčnih protiljudskih sil proti tej prvi in glavni trdnjavi tržaškega proletariata. Zaman so ostala vsa podtikanja in zavijanja, s katerimi so hotele te sile omajati enotnost tržaških delovnih množic. Od primera do primera so bile sprti razkrinkane vse mahinacije, kakor predlog zastopnika Delavske zbornice Bazzara, natočevanje fašističnega tiska o milijonih, ki naj bi jih bil prejel tovarniški odbor pri Sv. Marku. Nasprotno so Enotni sindikati na zahtevo delavstva razširili stavko v ladjedelnicah še nad Strojno tovarno in na ladjedelnico v Miljah. Vendar so pridobili miljske delavce, ki so izostali z dela od prvega do zadnjega, da so dali poslednjo pobudo, da bi se vendarle mirno poravnal nastali spor, ne da bi bile kakor koli prizadete osnovne pridobitve delavskega razreda.

mesto vedelo, da je tik pred resnimi dogodki.

Vedeli so tudi na drugi strani in so zato še v zadnjem trenutku skušali rušiti enotnost delavske fronte. Toda govor, ki ga je imel Cosulichev hlapec Geppi ob zaključku celodnevne posvetovanj in priprav v vrstah Cosulichevega štaba, policije in nekaterih kolovodij Delavske zbornice po tržaškem radiu v ponedeljek zvečer, je ostal udarec v prazno. Mestni odbor ES se je po vsem preudarku in premisleku znašel pred neizbežno odločitvijo za splošno protestno stavko, ki je izbruhnila v torek v zgodnjih notranjih urah. Obstali so tranjavci, običajlo je delo v vseh tovarnah, pri Sv. Marku pri Sv. Roku, v Strojni tovarni, pri Ilvi, v arzenalu, v konopljarji, pri Saltu in Modiani, v Galšnjičevi oljarni in delavnicah Delavskih združenj pri Sadocu in Kozmannu pri Dreherju in celo v mestnih podjetjih. Le v centru mesta je ostala odprta vrsta trgovin in še ta z zaprtimi izlozbi, medtem ko je v vseh sosednjih in zunanjih okrajih ostala zaprta sleherni prodajalna. Število stavkokazov se je omejilo na neznatne skupinice uradnikov, in še te so v teku dneva skopnele. Obtičalo je delo v luki, kjer so se pravkar zadržale ladje z blagom, ki ga je bilo treba čimprej raztovoriti.

Peklenski naklep

Ko so sovražniki delavskega razreda doživeli ta najnovejši poraz, poslednji, neizpodbitni dokaz svoje nemoči so zasnovali pekleni naklep. V torek je polkovnik Gardner začel posredovati. Enotni sindikati so se zavodali svoje moči, toda zaradi delavske enotnosti in sporazuma so se odzvali Gardnerjevemu pozivu. Dogovorjeno je

bilo, da bo Delavska zbornica odgovorila na zadnje njihove predloge. Medtem pa so njeni emisarji prijavi anglosaški posebni policiji devet delavcev iz ladjedelnice Sv. Marka. Pri Gardnerju so se še hinavsko razgovarjali z zastopniki ES, ko je na njih pobudo že padla odločitev o zahrbtni provali, ki je bila izvedena v naslednji noči. Vseh devet tovarišev je bilo are-

Sneli so poslednjo krinko

Po vseh teh dogodkih, ki so šli v njih razvoju Enotni sindikati do skrajne meje popustljivosti, je v sredo izvršni odbor DZ izdal objavo, ki je dosegla višek nesramnosti. Podlo so izkoristili provokacijo z bombo na barkovlanski cesti. Kakor hiene so začeli zavijati po vsem policijskem nasilju nad člani tovarniškega odbora pri Sv. Marku in tovariši. Nesramno so zvalili umišljeno krivdo za neznatne dogodke na Enotne sindikate in poslednjič — odklonili sporazum.

Zakaj? Ker po vseh aretacijah, po vseh množičnih nastopih policije pred tovarnami, po vseh klavno propadlih stavkokaznih akcijah v spremstvu do zob oboroženih policajev delovno ljudstvo ni klonilo. Če je bilo Gardnerjevo posredovanje še tako zahrbtno — saj so mu nekaj ur pozneje sledile aretacije ljudi, ki jim nihče ni mogel ničesar dokazati — je bilo vendar posredovanje. Toda kolovodje DZ so po nalogu Cosulicha in »krščanske demokracije« hoteli razdor. In so ga dosegli. Zdaj so dokončno dokazali, da so policija in kapitalisti v zakleti zve-

tiranih, med njimi predsednik tovarniškega odbora Turkovič in tajnik Dapretto. Med delavstvo je planilo ogorčenje. Nihče ni več dvomil o izdajalski vlogi nekaterih kolovodij DZ. Odločno so nadaljevali protestno stavko, ki je v sredo prav tako uspela kakor v torek. Delavstvo je ostalo disciplinirano in nič ga ni moglo izzvati.

zi proti proletariatu. Delavski razred jih bo sodil po tem poslednjem izdajstvu. V sredo popoldne je bilo na Garibaldijevem trgu zelo živahno. Stavkajoče delavstvo se je zbiralo na njem vse bolj na gosto kakor po navadi. Tedaj je docela neizzvana nastopila policija z nezaslišanim besom. Na lepem so se okrog 17 ure pojavili na trgu policaji na motocikljih in kamionih, oboroženi s puškami in pendreki. Zagnali so se v mirno sprehajajoče kakor sršeni, ki jih nihče ni izzval. Besno so razganjali ljudi, se z motociklji zaganjali na hodnike in navkreber proti Sv. Jakobu. Nihče jih ni izzval, ljudje so se jim umikali, a vendar niso odnehali. Ogorčen se je marsikdo spraševal, kaj jih je pripravilo v tak bes. Izkazali so se spet »goriški« čerini, ki so kakor zveri pilili na ljudi, jih suvali, aretirali, če je kdo le odprl usta v protest. Toda slabo so odpravili. Njih provokacija je zbudila le hladen prezir. Ljudem so s svojim nastopom samo še enkrat več dokazali, da so le bedni kolonialni hlapci tujih gospodarjev.

Razsulo protidelavskega bloka

Medtem so bili vsa industrija, vse gospodarstvo, ves veliki in še prav posebno ves tovrni promet v luki paralizirani. Medtem ko so se znašali pobesneli policaji pod nadzorstvom okupatorskih priganjačev na Garibaldijevem trgu in v klancih pod Sv. Jakobom nad nedolžnimi ljudmi, so bili plinski vodi prazni, so stroji v tovarnah mirovali, je blago v luki obtičalo, čakalo že drugi dan, da se premakne.

Ob zaključku stavke

V tem kritičnem trenutku je nastal tujen preobrat, ki ga niti s policijskim izpadom na Garibaldijevem trgu ni bilo mogoče zbrisati. Okupatorska oblast je bila prisiljena pustiti na cedilu Cosulicha in njegove bedne priveske. Pa ne zato, ker bi ji ne bili dobrodošel adut v njeni kolonialni politiki, marveč zgolj zato, da reši svoje lastne interese.

V sredo zvečer, takoj po razgovoru s Cosulichem sta Robertson in Gardner povabila na razgovor zastopnike Enotnih sindikatov in

Toda Geppi in njegovi pajdasi so še poslednji dokazali, da so bolj cesarski do samega cesarja. Po vsem sporazumu Robertsona in Gardnerja z zastopniki Enotnih sindikatov, po vsej Cosulichevi kapitulaciji so zakrknjeno vztrajali, da je treba »krivce« kaznovati, jih postaviti iz zapore naravnost pred sodišče in jih zašiti. Poslušal jih ni nihče. Kvečjem »goriški« čerini, ki so se izmenjeni povpraševali, zakaj jim je bilo treba popoldne izgubljati s po od besa v navalu na sovražnika, ki ga niso mogli nikjer najti.

Le taka je lahko usoda bednih hlapcev, ki bi radi na račun umišljene zaostalosti in praznih želodcev proletarskih ljudi prevneto služili svojim gospodarjem še celo po tem, ko jih ti kot »dobri Italijani« zaradi samih sebe in zaradi svojih lastnih interesov — pustijo na cedilu.

Trošarine na vino

Pod fašističnim režimom in sploh v Italiji je bila v veljavi občinska trošarina na vino, ki je tudi tržaškimi okoljskim kmetovalcem nalagala tako breme, da so se mu zmeraj upirali. V vojnem času trošarine niso plačevali ali pa so jo je toliko, kolikor so vina prodali, ne pa tudi za vino, ki je ostalo doma.

Sedaj je okupacijska oblast izdala ukaz, po katerem morajo vsi kmetje naznaniti množino pridelka tri dni po trgatvi. Izpolniti morajo poseben obrazec in ga oddati na trošarinskem uradu. Obrazci so tiskani le v italijanščini.

Kar se trošarine tiče, so na trošarinskem uradu te dni izjavili, da si ljudje lahko obdržijo za vsakega člana družine po en liter vina dnevno, ne da bi jim bilo treba plačati trošarino na to vino.

Seveda si morajo v ta namen na anagrafskem uradu preskrbeti družinske liste, s katerimi bi izpričali, koliko članov šteje prizadeta družina.

Izpolniti pa bi morali obrazce za vse vino ter jih predložiti skupaj z družinskimi listi trošarinskemu uradu v Trstu odnosno njegovim podružnicam. V drugačnem primeru jim oblast grozi z globami.

Kmetje so pripravljeno prijavi svoj pridelok, odklonili pa so obrazce, ki so tiskani zgolj v italijanščini. Zaradi tega so se sestali oni v Kolonkovcu, pa tudi oni v Barkovljah, Lonjerju, Piščaneh in drugod in so sklenili, da italijanski obrazce ne bodo sprejeli. Izpolnili in oddali bodo na trošarinskih uradih le dvojezične obrazce

Nove delovne pogodbe

Stavka trgovskih nameščencev je trajala pet dni. Borba se je v zadnjih dveh dneh zaostila, ko so v smislu sklepov nameščenskega zborovanja nastopili popolno stavko še nameščenci veletrgovcev z živili in je zastopnik okrog 6000 malih in srednjih trgovcev izrazil solidarnost s stavkajočimi ter napovedal, da bodo sprejeli enake pogoje kakor Delavske zadruge za ureditev mezdnege spora. V takih okoliščinah pešiči veletrgovcev, ki zavzemajo monopolni položaj v obli organizaciji trgovskih delodajalcev ni kazalo še nadalje zakrknjeno vztrajati pri svojem stališču. Trgovski nameščenci so uspeli s svojo disciplino in trdno povezanostjo. V naslednjih dveh dneh so bili doseženi sporazumi o novih mezdah in novem normativnem delu delovnih pogodb.

Plače trgovskih nameščencev

S temi sporazumi so bile določene nove osnovne plače za nameščence v trgovinah s tekstilnim blagom in oblačili, hišno opremo,

železnilo in stroji, krznom in usnjem, radiji, fotomaterialom in optičnimi predmeti, steklom in keramiko, igračkami, kmetijskimi izdelki in zdravili, lesom, pogonskimi sredstvi, kolesi in avtomobili, papirjem in knjigami, kurivom, gradbenim, elektrotehničkim in instalacijskim materialom ter cvetjem. In sicer prejema v uradih vodilni tehniški, upravni in knjigovodstveni nameščenci mesečno po 20.000 (ženska 20.000), konceptni knjigovodje, korespondenti, glavni blagajniki in drugi konceptni uradniki 14.800 (13.300), ostali knjigovodje, korespondenti, brzi strojepisci in računarji 11.600 (9 tisoč 500), pomožni knjigovodje, fakturisti, arhivarji, strojepisci, inkasanti, telefonisti itd. 9500 (7 tisoč osem sto); v prodajalnah in skladiščih ravnatelji central in glavnih podružnic 20.000 (20.000), poslovodje, glavni blagajniki, glavni skladiščniki, razstavljalci v večjih podjetjih 14.800 (13.300) v manjših podjetjih 13.300 (12.000), oddelkovni poslovodje, kontrolorji 11.700 (11.400), trgovski pomočniki, skladiščniki, blagajniki, odpremniki 11.600 (9500), pomožno osebje

9500 (7800); tedensko v uradih prodajalnah in skladiščih, delavci v trgovinah z lesom, odpremniki pohištva, stekla, keramike, pregledniki, skladiščni delavci, pletilci vencev 2475, vratarji, snažilci, posli 2360, beležniki, težaki 2140; med pomožnim osebjem kvalificirani delavci (mehaniki, mizarji, zidarji, elektrotehnik, pleskarji itd.) 2475, drugi delavci, težaki in pomožni delavci 2140, šoferji-mehaniki pri 8 urnem dnevnom delu 2475, pri 10 urnem 3100, ostali šoferji 2360 odnosno 2950, vozniki 22585, gasilci, čuvaji, hišniki 2475; vajenci v prvem letu 30, v drugem 45, v tretjem 60% od plač trgovskih pomočnikov, razstavjalcev odnosno kvalificiranih delavcev.

V trgovinah z živili

V trgovinah z živili (tudi z mesnimi izdelki, sirom, sadjem in kmetijskimi pridelki, vinom, oljem, v drogerijah, mlečarnah, ribarnicah in konsumnih zadrukah) v uradih mesečno vodilni, tehniški, upravni in knjigovodstveni nameščenci 19.800 (19.800), načelniki uradov in prodajni nadzorniki 15.500 (15.500), konceptni knjigovodje, korespondenti in drugi konceptni uradniki 13.500 (11.475),

knjigovodje, korespondenti, blagajniki, brzi strojepisci 10.600 (8 tisoč 480), pomožni knjigovodje, fakturisti, pisarji, računarji, arhivarji, strojepisci inkasanti, telefonisti 9400 (7520); v prodajalnah in skladiščih poslovodje, glavni blagajniki in glavni skladiščniki v večjih podjetjih 13.200 (13.200), v manjših 12.000 (10.800), trgovski pomočniki, skladiščniki 10.600 (8480), pomožno prodajno in skladiščno osebje, blagajniki 9400 (7520); tedensko v uradih prodajalnah in skladiščniki, snažilci v uradih, vratarji, posli 2050, nosači, težaki, snažilci v prodajalnah 1780, med pomožnim osebjem kvalificirani delavci 2250, skladiščni in drugi delavci 2050, šoferji-mehaniki ob 8-urnem delu 2250, pri 10-urnem delu 2780, drugi šoferji 2140 odnosno 2670, vozniki 2300, dnevni in nočni čuvaji, stražniki, gasilci in hišniki 2430; vajenci v prvem letu 30, v drugem 45, v tretjem 65, v četrtem 85% plač pomožnih trgovskih pomočnikov odnosno kvalificiranih delavcev.

Draginjske doklade

Draginjske doklade so bile določene takole: za meseca junij in julij v starosti nad 20 let 470 (ženske 408, 90), na dan odnosno 2820

(2453,40) na teden odnosno 12.220 (10.314,0) na mesec, v starosti od odnosno 10.998 (8554), od 16 do 18 let 423 (329), 2538 (1974) let 352,50 (296,10), 2115 (1776,60) odnosno 9165 (7698,60), do 16 let od pa moški in ženske 182, 1128 odnosno 4908,80 kire, družinski poglavarji v starosti nad 20 let 470 (437,10), 2820 (2622,60) odnosno 12.200 (11.364,60), od 18 do 20 let 437,10 (376), 2622,60 (2256) odnosno 11.346,00 (9778); družinski poglavarji, ki so v službi po 1. okt. 1946 in v starosti od 16 do 18 let 376 (329), 2256 (1974) odnosno 9778 (8554), do 16 leta moški in ženske 329, 1974 odnosno 855 lir, za meseca avgust in september v starosti nad 20 let 561,30 (488,35), 3367,80 (293,10) odnosno 14.593,80 (12.697,10), od 18 do 20 let 376 (393), 3030,90 (2358) odnosno 13.133,90 (10.218), od 16 do 18 let 421 (353,60), 2526 (2121,60) odnosno 10.946 (9193,60), do 16 let moški in ženske 224,50 1347 odnosno 5837 lir, družinski poglavarji v starosti nad 20 let 51,30 (52), 3367,80 (3132) odnosno 14.593,80 (12.697,10), od 18 do 20 let 522 (499), 23.572, od 8 do 20 let 522 (11.674) 3132 (2694) odnosno 13.572 (11.674) ter družinski poglavarji v službi po 1. oktobru 1946 v starosti od (Nadaljevanje na 3. strani.)

OB PRIKLJUČITVI

Primorska je dala jeklene ljudi

Izpolnilo se je stoletno pričakovanje

Primorski borec in kajizevnik France Bevk je na opoldanskem zborovanju ugotovil, da prazniče Slovensko Primorje svoj največji

se je dvignilo, ko je na pobudo Komunistične partije nastala osvobodilna fronta slovenskega naroda, ki je rešila domovino okupatorja in ustvarila novo Jugoslavijo narodne enakopravnosti in socialne pravičnosti. Primorski Slovenci so v polni meri izpolnili svojo dolžnost. Malokatera dežela na svetu je tako drago plačala svojo svobodo kakor Primorska. S svojimi žrtvami in naporji, s krvjo vseh jugoslovanskih narodov se je osvobodila pred političnim in vojaškim vodstvom priključenega maršala Tita.

Imperialistične sile, ki so Primorsko po prvi svetovni vojni obsodile v sužnost, so jo hotele znova oslpariti. Tokrat jim ni uspelo. Sedaj so primorski Slovenci prvič v zgodovini popolnoma svobodni v svoji lastni državi in s svojo usodo v svojih lastnih rokah.

Dva dela Slovenskega Primorja sta ostala še izven domovine. Na zaslužnjene brate se zliva prav te dni bes nasilja, kakršnega niso bili deležni niti v najtežjih dneh fašizma. Sramotno so bile kršene mirovne pogodbe. Zato tudi naša pot še ni končana. Domovina se slovenskim krajem ni in se ne bo nikoli odrekla.

rialistov, ki našemu ljudstvu niso bili posebno naklonjeni niti takrat, ko so bili zavezniki in so se jugoslovanski narodi pod vodstvom maršala Tita herojsko borili proti skupnemu sovražniku, v tej borbi največ žrtvovali. Čim večje so bile njihove žrtve, tem očitneje so jim nasprotovali, ker so se jugoslovanski narodi borili za resnično osvoboditev, oni pa so stremeli po novem podjarmljenju vsega sveta. Če je še toliko naših ljudi ostalo onstran francoske črte, so krivi pravi oni, ki so se izneverili ci-

ljem, za katere so se borili v veliki vojni. S politiko 'dolarja' in 'atomske bombe' so si na mirovni konferencah ustvarili svoj glasovni stroj, so v Italiji pripomogli protiljudskim elementom do oblasti, tolerirajo in podpirajo neofašizem, dopuščajo, da se je nad našim ljudstvom onstran meja razbohotil nezasičan teror.

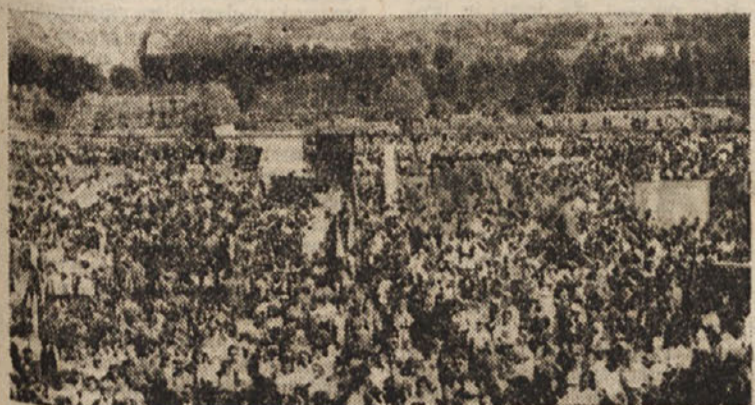
Prav neosvobojenim bratom pravi bomo dali trdno materialno podlago v njihovi borbi z našimi uspehi v petletnem načrtu.

Za Primorsko: 3,5 milijarde din

K dosedanji 200 milijonov dinarjev je določila slovenska vlada za letošnji del petletke na Primorskem nadaljnjih 285, zvezna vlada še 293 milijonov dinarjev, tako da znaša 778 milijonov din. V petletki bo izdanih 600 milijonov din za porušeno podeželje, 1188 milijonov za komunalno gospodarstvo (od tega 1 milijarda

voda, da bi se bal za svojo ekspanstenco. Zakona o agrarni reformi in nacionalizaciji industrijskih obratov bosta zadela najbrže le-vele posestniške gozdove in inozemska podjetja. Tudi tistim posameznikom, ki jih je sovražna agitacija zapeljala in so bežali v tujino, bo prišla njih posest samo pod nekvester in jim bo vrnjena, če so

V velikem delu Slovenske Primorske, v Soški dolini, v Tolminskih gorah in v Brdih, na Trnovski planoti in v Idrijski kotlini, na Gornjem Krasi in v Brkinih, pod Snežnikom in v Istri, pa še na ostalih se je zaključila dokončno doba, ki je bil v njej narod nasil-

DEL NEPREGLEDNE MNOZICE NA FESTIVALU

no odtrgan od svoje domovine, ki je bilo v njej delovno ljudstvo prepuščeno na milost in nemilost najhujšemu tlačitelju, kar jih je doslej bilo v razvoju kapitalističnega sistema. V tork ob zori je bila jugoslovanska vojska na novih jugoslovanskih mejah od Trente do Bazovice. Jugoslovanska utstava je bila razširjena na vso Primorsko. Jugoslaviji se je priključilo ozemlje, ki obsega 7362 kv. km in ki šteje okrog 430.000 prebivalcev, od teh nad 230.000 Slovencev, skoraj 200.000 Hrvatov in do 50.000 Italijanov.

in najsrečnejši zgodovinski dogodek. Izpolnilo se je stoletno pričakovanje. Prestanih je 25 let suženjstva, ki je v njih primorsko ljudstvo trpelo, a ni klonilo glav in

Bratov izven meja Jugoslavija ne bo nikoli pozabila

Zvezni minister za industrijo Boris Kidrič je ugotovil, da je postalo šele v novi Jugoslaviji mogoče, da se je stoletja zaslužjena in razkosana primorska zemlja združila z materjo Jugoslavijo. Uspelo je to zaradi narodno osvobodilne borbe, ki je v njej vsa Primorska sodelovala v zavesti usodne povezanosti z vsemi jugoslovanskimi narodi, ker so ti zares vzeli svojo usodo v svoje lastne roke. Borba primorskega ljudstva pa ni velikega pomena samo za Slovenijo in Jugoslavijo, marveč za ves mednarodni demokratični napredek. Dejansko ni tudi nobenemu ameriškem terorju uspelo, da bi zlomili borbeno voljo primorskega in istrskega ljudstva, da doseže svoje pravice. Ko je Jugoslavija podpisala mirovno pogodbo, je poudarila krivico, ki so jo ljudstvu storili imperialisti in je naglasila, da bratov onstran meja nikoli ne bo pozabila.

Slovensko delovno ljudstvo se je v Trstu, Trzinu in drugod združilo z italijanskimi delavci in antifašisti.

sti. Jugoslavija je dala italijanski narodni manjšini vse pravice. Postavila je zgled sodelovanja med narodi. Zato naši ljudje tudi ne bodo šli na limanice mednarodnih vojni hujšakcev in imperialistov, ki bi radi znova prelivali človeško kri, ker so jim Sovjetska zveza, močna Jugoslavija in napredek ljudske demokracije trn v peti. Jugoslavija je za mir in prijateljstvo z italijanskim ljudstvom, za enotnost vseh demokratov v najdoslednejši borbi proti ostankom fašizma.

Združitev pa nalaga tudi obveznosti, borba za izpolnitev petletnega načrta je tudi za vse primorsko ljudstvo častna dolžnost, njegova izpolnitev pomeni ojačanje politične in gospodarske neodvisnosti, okrepitev temeljev za razvoj srenejše bodočnosti vsega delovnega ljudstva. Primorsko ljudstvo pa mora hkratu ostati tudi še nadalje budni čuvar zapadnih meja domovine proti vsem imperialističnim nakanam.

Gospodarski načrt trdna osnova borbe neosvobojenih bratov

Stotisočglavi množici zborovalcev so govorili še predstavniki Srbije, Hrvatske, Bosne in Hercegovine, Crne gore in Makedonije, Jugoslovanske armade, nazadnje pa je povzel besedo predsednik slovenske vlade Miba Marinko. V

svojem govoru je poudaril dve glavni značilnosti primorskega praznika: uveljavljanje mirovne pogodbe in regulacijo Lijaka, znameniti uspehi in napredka borbe primorskega ljudstva. Obenem je sovražno politiko zapadnih impe-

za novo Gorico), 516 milijonov za železnice, (proti Ljubljani in Jesenicam), 240 za ceste (Gorica - St. Peter - Solkan - Brda, Logatec - Col Gorica in obnova sedanjih cest), 400 za industrijo (tekstilna tovarna, lesni kombinat, tovarna za predelavo sadja in sočivja, modernizacija apnenice in opekarne v Gorici, mlekarne v Tolminu, lokalna industrija in elektrifikacija), 260 za kinetivstvo in gozdarstvo, 215 za prosveto (gimnazija, učiteljske, dijaški dom, prosvetni dom, kino v Gorici itd.), 112 za zdravstvo (bolnice v Gorici, Sežani, Postojni, dečji dom v Idriji i. dr), 30 za turizem (hotel v Gorici in Trenti).

Ze sedaj je treba z vso naglico dovršiti letošnja dodatna dela (630 tisoč delovnih dni). Poskrbljeno je tudi za prehrano in preskrbo, za gotovljeni so izredni dodatki k osnovnim obrokom moke, testenini, sladkorja, maščob. Dokler zamenjava denarja ne bo zaključena, bo veljala tudi lira kot plačilno sredstvo. Tistim, ki nimajo zasluzka, pa so za delo sposobni, je treba dati hrano, ki jo bodo pozneje z zaslužkom poravnali, oni ki so za delo nesposobni, jo morajo dobiti na račun socialne pomoči. Primorska se vključuje v skupno borbo za načrt. Nihče nima po-

vrnejo domov. Le vojni zločinci, ki jih bo sodišče obsodilo, so izpustiti. Vsak Primorec, ki ljubi svojo domovino, se ne glede na svojo politično in versko nazore tesno nacionalno pripadnost lahko vključi v jugoslovansko gospodarstvo, ustvarjanje in družbeno življenje. KRAJEVNI PROMET S TRSTOM

Odpraviti je treba zastoj, ki je nastal zaradi prestavitve meje v prodaji kmetijskih pridelkov. Lokalni promet mora biti vzpostavljen tudi s Trstom. Ne odrekamo se Trstu in prav zato želimo čim živahnije gospodarske zveze s njim. Vse primorsko gospodarstvo je treba čim prej vključiti v jugoslovansko gospodarsko skupnost.

Kakor se primorsko ljudstvo ni bala borbe proti svojim zatiralcem, tako se ne bo ustrašilo velikega dela za izgradnjo in utrditev skupnega doma. Prekaljeno v oro, teklesti bo tudi v bodoče budni in zanesljivo ruvalo zapadne meje domovine.

Ob zaključku so množice, poslane resolucijo maršalu Titu in pozdravno brzojavko koroskim Slovincem. France Bevk pa je ugotovil, kako so postavile mejnike med temno preteklostjo in srečno, svobodno bodočnostjo.

DELAVSKE ZASTAVE V SPREVODU

Povodenj množic na Lijaku

V proslavo tega edinstvenega dogodka v zgodovinskem razvoju slovenskega naroda je bil na Lijaku, kjer je 11 mladinskih brigad dovršilo prvo veliko delo v okviru petletnega gospodarskega načrta in z njim vključilo vanj tudi svobodno Primorsko, v nedeljo festival, na katerem se je zbrala domala vsa Primorska, hkratu pa so prihitali na njeno slavje tudi tisoči iz ostale Slovenije, iz Hrvatske, Srbije, Bosne, Crne gore in celo iz Makedonije. Na Lijaku, kjer so nekoč povodnji uničevale sadove žuljev primorskega kmeta, je nastala povodenj mogočih množic, ki so dale silnega izraza svojem spoznanju, da je konec vseh nesreč in vsega zatiranja.

Dopolodne so imeli na Lijaku velik manifestacijski sprevod, v katerem je bilo okrog 25.000 ljudi. Sprevod je izpričal zgodovinske momente fašističnega nasilja, oboževanja upora vsega ljudstva, krivico meje, ki so vse do propasti italijanskega fašizma ločile Primorsko od skupne domovine. Izpričal pa je tudi že prve lepe delovne uspehe mladinskih brigad in vsega primorskega delovnega ljudstva.

Nove delovne pogodbe

(Nadaljevanje z 2. strani.)
16 do 18 let (449 (593), 2694 (2358) odnosno 11.674 (10.218) in do 16 let moški ter ženske 393, 2358 odnosno 19.218 lir.

Za trgovske nameščence je bil sklenjen tudi nov normalni delovni pogodbe, ki ureja položaj žena in mladoletnih nameščencev, povišanje v zvezi s službenimi leti, napredovanje po kategorijah, dodatke za izredno delo, redni in izredni delovni čas, praznike, dopuste, 13. plačo in zimsko doklado, položaj nosilnih nameščencev, časovno starostno odpravnino. Družinske doklade so bile določene po vzorcu industrijske delovne pogodbe: pri delavcih dnevno na 59 lir za vsakega otroka, 43 za ženo, 33 za vsakega izmed staršev, pri uradnikih mesečno na 1640, 1170 odnosno 900 lir. Določena je bila tudi globalna odškodnina za izpadle družinske doklade v juniju in juliju, in sicer za posameznike v starosti nad 20 let 3000 (žene 2000), od 18 do 20 let 2850 (2100),

od 16 do 18 let 2250 (1900), do 16 let 1500 (1500) lir. Pogodba bo veljavna do 31. dec. t. l.

V prodajalnih kruha so bile z novim sporazumom določene naslednje plače: mesečne: poslovođa 15.000 (ženske 15.000), prodajalci 9750 (7800), pomožni prodajalci 7800 (6240), tedensko: težaki in nosači v starosti nad 20 let 2400 (1920), od 18 do 20 let 1800 (1440), od 16 do 18 let 1400 (1120), pod 16 leti 1000 (800), vajenci v prvem letu 25, v drugem 50, v tretjem 75% plače pomožnega prodajalca. Urejeni so bili njih napredovanje v službi, poviški plač po službenih letih, delovni čas, prazniki in odpusti, starostne odpravnine, družinske doklade itd. Tudi njihova pogodba bo veljala do 31. dec. t. l.

Slikarji, pleskarji, dekoraterji

Z novim sporazumom so bile za te delavce določene naslednje o-

snovne plače: specializirani delavci 49,30 na uro, težaki v starosti nad 20 let 39,40, do 20 let 38,10, vajenci v prvem polletju vaještva 7,40, v drugem 9,85, v drugem letu 14,80, v tretjem 28,20, v četrtem 29,60; nadalje naslednje draginjske doklade: v starosti nad 20 let 64,41 na uro, od 18 do 20 let 54,55, vajenci v tej starostni dobi 52,70, od 16 do 18 let 42,50, pod 16 leti 21,90, vajenci v prvem polletju 9, v drugem pa 18 lir in družinski poglavarji v starosti nad 20 let 64,41, od 18 do 20 let 60,55 lir na uro. Poleg tega prejmejo vsi sezonsko doklado po 3 lire na uro.

Gostinski nameščenci

Ze zadnjic smo poročali, da so bile plače gostinskih nameščencev povišane v juliju za 30, v avgustu za 40% v primerjavi z onimi v juniju. Njih draginjske doklade pa so bile določene takole: družinski poglavarji v starosti nad 20 let za maj 400 (ženske 372), za junij) 424 (390,85), od 18 do 20 let 372 (320) in 402,80 (338,40), od 16 do 18 let

329 (280) in 336,30 (292,75), pod 16 leti 280 in 285,20, ostali v starosti nad 25 let 400 (328,40) in 424 (368,85), od 21 do 26 let 339,40 (263,90) in 402,80 (296,80), od 18 do 21 let 237 (198,40) in 318 (267,15) ter pod 18 leti 151 in 212 lir.

Pri prevoznikih podjetjih

Pred dnevi je bila sklenjena končno tudi nova delovna pogodba za nameščence teh podjetij. Določene so bile minimalne mesečne plače za prvo kategorijo na 19.800, za drugo 15.800, za tretjo na 11.800, za četrto 9.800 lir. Za ženske veljajo v prvi kategoriji enake, v ostalih 15% nižje, za mladoletne v starosti do 16 let za 50, od 16 do 18 let za 35, od 18 do 20 let do 15% nižje plače, in sicer prejmejo delovodje in kurjači 2760, šoferji na vozovih nad 5 ton nosilnosti 3060, ostali šoferji in vozniki 2760, tehtničarji, kontrolorji, odpremniki, mizarji, sodarji, vzorčarji, elektrotehnik, čuvaji, gasilci, vratarji, posli in sli 2340, težaki v starosti nad 20 let 2200, od 18 do 20 let 1980, do 18 let

1710, sli do 20 let starosti 1860, delavke obče 1980 lir. Tudi za te delavce in nameščence so bili urejeni delovni čas, dopusti, prazniki, dodatki za izredno delo in za delo izven kraja službe in draginjske doklade (kakor pri trgovskih nameščencih). Pogodba velja do 31. dec.

Pokojnine zasebnih nameščencev

Znan je, kako sramotno nizke pokojnine je doslej izplačeval zavod za socialno zavarovanje. Bil je te dni prisiljen, da jih je povišal, toda položaj upokojenecv se ni v ničemer spremenil. Spričo narise draginje so ostali z vsemi poviški tam, kjer so bili doslej. Poviški znašajo za invalide v starosti nad 65 let 2400, do 65 let 1600, za upokojenecv v starosti do 65 let pa 1800 lir, tako da znašajo pokojnine povprečno po 3200 do 3500, največ 4000 lir mesečno. Zato pa so bile pokojninske davjave delavstva povišane za 25%. Vedeti je treba, da je zavod še vedno podrejen rimski centrali in da je v njem zaradi nekaj tisoč upokojenecv nad 340 uradnikov.

Obnovitvena zadruga

Skrbna je Mihčeva mati in delavna. Vojna ali bolje fašistična kazenska ekspedicija ji je vzela moža. Kakor mnogo drugih moških so tudi njega ustrelili pod hrastom ob česti, ko so požgali Breg. Tudi Mihčeva domačija je do tal pogorela. Mihčevka je ostala sama s staro materjo in s štirim otroki, od katerih zadnji niti še ni shodil.

Fašisti so odgnali njo in troje nekam v Italijo in v slovo jim je moka preplašena živina z gmajne, kamor je pobegnila iz gorečih hlevov. Fašizem je propadel, Mihčevka pa je kljub gladi, mrazu in vsem drugim težavam vzdržala in se z otroki vrnila na svoj dom.

Kjer je ostal sam strah

Dom! Ali je sploh mogoče tako imenovati očrnele ostanke zidov, ki so moleli v zrak. Mihčevka se je ozela okoli sebe. Povsod enaka slika; povsod grobna tišina. Kakor njen tako so bili požgani tudi vsi ostali domovi. Zaman je čakala in upala, da bo za kakšnim vogalom zalajal pes ali pa da bi ugledala muca, kako se greje pred razvalino na topljem pomladanskem soncu. Ljudi so odgnali fašisti s pogorišča kakor njo in tudi živali so izginile neznanu kam. Morda jih je bilo strah samote med pogoriščem, kjer je začel bršljan opletati začrnele stene in so se po sobah in hlevih razpasle koprive.

»Kako grozno samotno je tode, je vzdihnila Mihčevka in odložila culo na vrtni zid na dvorišču.

»Mama, tukaj je strah, pojdimo proč, je potožil najmlajši sin in se ji stisnil med noge. Ona pa je molčala, samo po laseh ga je mehko pobožala.

Sest ljudi v svinjaku

»Počakajte tukaj, je ukazala otrokom in šla po dvorišče. Oglevala si je vse od zida do zida. Ugotovila je, da so zidovi svinjaka še najbolj celi. »Tukaj bomo stanovali, dokler kaj ne popravimo, je sklenila in računala, kje in koliko lesa bo treba poseči, da si napravijo zaslon strehe.

Po dolgem iskanju je v eni bližnjih vasi našla delavce, ki so ji pripravili les. Sama je pomagala nakriti zidove, da bi imela kam spraviti otroke in mater, ko bo začelo deževati.

Potem je šla doli v trg na okraj. Tam so ji povedali, da so ustanovili obnovitveno zadrugo, ki bo zgradila nove hiše na račun vojne odškodnine. »Kdaj bo to?« je hotela vedeti Mihčevka.

»Najprej bomo pripravili potreben material, načrte in potem delavce, je pojasnjeval okrajni inženir. »Odslej bomo delali vse načrtno in ne vsak po svoji glavi, da bi na koncu ne bilo vse narobe.«

Mihčevka je poslušala in neverno zmajala z glavo. »Nič se ne bom vpisala. Same prazne besede so to in le opeharili bi nas radi. Sama si bom postavila svoj dom, z delavci, ki jih bom sama dobila, je sklenila in odšla domov.

Zrtve presodkov

Pozimi jim je bilo težko. Delavcev ni bilo najti, gradiva tudi ne in tako ni bilo niti misliti na opovo. Otroci so zmrzovali pod nakrito streho in se stiskali v listje. Stara mati je vso zimo bolehal. Do spomladi so se vrnil domov skoro vsi Brežani. Tudi k njim je prišel inženir in jim povedal o obnovitveni zadrugi. Vpisala sta se samo Cvek in Tomažin. Vsi ostali so zmajevali z glavami in se izgovarjali: »Bomo videli!«

Na poletje je začela obnovitvena zadruga delovati. S kamionom so pripeljali k Cveku in Tomažinu les in ostali gradbeni material. Naslednji teden je prišlo 6 zidarjev. Podrli so stare zidove in iz temeljev so začele rasti nove hiše.

»Morda bodo dva dni, potem pa bodo šli. Saj pri Tomažinu nimajo niti toliko, da bi dali jesti, je na tihem mislila Mihčevka. Pa niso šli. Zadruga je poslala tudi hrano za delavce in Tomažinka jim je kuhala. Ob koncu drugega tedna je zrasla hiša skoro do slemena. Mihčevka odtlej ni rekla ničesar. Skrivaj je opazovala delavce s svojega dvorišča in zidove, ki so rasli.

Tedaj se ji je v dnu duše pojavil dvom: »Morda je pa le nekaj dobrega pri tej zadrugi?« Prišla je prva domov in inženir je tudi njej najprej ponudil pomoč. Ko bi ga takrat poslušala, bi imela sedaj že skoraj dograjeno hišo.

Dejanja prepričujejo

Zvečer je prišel na njeno dvorišče sosed Bad: »Kaj misliš, ali smo storili prav, da se nismo vpisali v zadrugo?« je omenil tako mimogrede.

»Saj tudi jaz ne vem, je odgovorila čez nekaj časa Mihčevka.

Tisto noč ni zatislila očesa. Ko se je začelo svitati, je bil njen sklep storjen. Brž je vstala, se oblekla in odšla v dolino.

»No, kaj bo novega Mihčevka?« jo je nagovoril inženir. Ona pa je molčala in gledala v tla.

»Ali se boste vpisali v zadrugo?« Zivahno je pokimala z glavo in še vedno molčala.

Cez nekaj dni so prišli tudi k njej zidarji in zapuščeno dvorišče je začelo živeti. Ko je pet tednov kasneje prišel inženir na Breg, je bil del hiše že pokrit z opeko.

»Kako je s hišo Mihčevka?«
»Prav dobro, tovariš inženir.« Po-

Kraško sonce, lapornat svet

stvarnik brkinskih žlahtnih sadov

Stari Kavc si na poletnem soncu rad ogreva kosti, polne revmatizma iz prve svetovne vojne, in rad motri, kako mlajši vaščani vozijo sadje v zadrugo. Zanimivo je pogovarjati se z njim. S poudarkom pripoveduje, kako malo je bilo sadja v okolici v njegovih mladih letih, kako so jablane in topko samotarile po Brkinih. Ko je prevzel kmetijo, je bilo na vsem njegovem posestvu le pet jablan poleg dveh sliv, sedaj pa sam ne ve, koliko je jablan in hrušk, pa češenj in sliv.

Veš, pravi, tudi jelš ni bilo. Jablane in slive so se pripasle skupno z jelšami tam iz Vremske doline.

Cudno se mi zdi in poslušam, ko mi še pravi, kako slabo so tiste kratki živeli ljudje, kako so večinoma pasli ovce, mlátili krompir v oblicah in repo. Pa se je vse spremenilo, čeprav so bili Brkini posebno v gemnem delu zmeraj zanemarjeni in zapuščeni. Ljudje so odhajali po svetu, videli marsikaj, pa tudi narava je šla svojo pot. Šele starejši ljudje se zdaj zavedajo razlike med tistimi časi in današnjimi, ko dobijo v hišo lepe denarje za svoje sadje.

Prva je bila sliva

Ko pa so potem leto za letom, ne da bi se prav zavedli, posadili ali precepili nekaj dreves, si prav gotovo niso bili na jasnem, da jim bo to toliko koristilo. Pred petdesetimi leti so v gornjih Brkinih gospodarili ovčarji, danes sadjarji.

Najprej so se razširile slive in češnje. Nič čudnega ni to, saj slivo sorazmerno še najprej obrodijo in ljudi še najbolj miče njen žgani sok, ki je gotovo celo ovčarje pretentil, da so se pobrigali zanj in ga še prodajali v Trst, kadar jim ga je ostalo. Poleg tega pa so brkinska sončna in laporna tla kakor nalašč za slive. Povsod so jih posadili, po vseh njivah, leto letom so jih vzgajali, presajali, da so jih sedaj kar celi nasadi.

Toda sliva ne vzdrži dolgo let. Hirati začne in se nalezje vseh mogočih boleznih in smrada, pa vsahne, posebej če zemlja ni dovolj gnojena. Po navadi obrodijo tedaj vsako drugo ali tretje leto in sadu je zmeraj manj. Prav to se dogaja sedaj v Brkinih. Mnogo dreves je usahnilo, še več jih bo v kratkem, ker so se razpasli ameriški kapar in drugi zajedalci. Slivje nasade bi bilo treba že letos dobro pregledati in jih očistiti, vse suhe in bolne veje odžagati, izkopati vse staro in usahlo drevje.

Mršanke in bobovec

Poleg sliv prav dobro uspevajo tudi jablane, najbolj v oneh delu, ki teži proti Reki ali proti Vremam, torej v Bitnjah, Smrjah, Celjah, na Premu, Ostrožnem in Janeževem brdu, v Suhorju, Kozjanah, Barki, Vačovljah. Tod rastejo jablane tudi na najslabšem koščku zemlje, celo med grmovjem. Kmetje nekoliko pazijo na drevje, toda še vse premalo. Prav tod imajo največje možnosti za sadjarstvo, posebno za jabolka. Nekateri kmetje naberejo ob srednji letini po 2 do 3 vagonne samih jabolok.

Posvečati bi morali več skrbi predvsem sortiranju in izbiranju sadnih vrst, gojiti one, ki najbolje uspevajo in so najbolj primerne za te kraje (mršanke in bobovec). Uredili naj bi sadovnjake, pregledali drevje in ga negovali. Ljudje imajo tod v sadjarstvu še vse premalo izkušnje. Tudi obilna letina je lep dokaz, da je to res in da se izplača posvetiti sadnemu drevju več ljubezni in skrbi.

Pa maslenke

Ko govorimo o sadju v Brkinih, ne smemo pozabiti na hruške. V več vseh jih imajo le za svojo rabo, okrog hiše, da jim otrele ne poberejo sadu in pokvarijo drevja. Na Kozjanah in tam okoli pa izkopljejo ljudje vsako drugo leto 400 tisočakov za hruške. Po vseh Brkinih vedo, da imajo Kozjanci izvrstne hruške. Sladke so kot med, raztopijo se ti v ustih kot maslo. Malo kdo ve za njihovo ime, pravijo jim

mislija je nekoliko in potem pristavila počasi: »Ta vaša zadruga je res imenitna stvar.«

Kdo je gospodar?

»Naša zadruga« je popravil inženir, »saj ste vi zadrugiški gospodarji.«

»Samo veste kaj, je pristavila Mihčevka, »ne bi rada, da bi hiša stala več kot pa bo odškodnina.«

»Zakaj se pa bojite tega?«
»Ker bo hiša večja in lepša, kakor je bila prej.«

»No, tega se vam pa ni treba bati, se je nasmehnil inženir in odšel dalje po vasi. Na desno in levo so vstajali iz pogorišč novi domovi. Rdeče strehe so se smejale v soncu. Na Breg se je vrnilo novo življenje.

I. M.

obveljali sedanji sklepi in bi se ljudje bolj zanimali za sadno drevje, bi bilo vse drugače. Mnogi so uzrli pravo pot in se odločili. Sadili bodo, cepili, snažili in skropili, da bo dovolj sadnih dobrot.

A. B.

Bodočnost kmečke mladine

Petletni načrt je postavil ljudske množice tako velike naloge, da jih ni mogoče premagati brez najintenzivnejšega vključevanja mladine v vse delovne procese. Celotna ženska bodo morale na pomoč. Pri tem prehodu iz zaostale poljedelske dežele v napredno svobodno industrijsko državo si bo moral vsak zavahati rokave in prispevati ono milijontinko skupnega dela, ki ga je kot član napredne družbe dolžan opraviti. Petletka ne pozira samo surovine, ne zajezuje le rek, ne dviga samo novih stavb, marveč zahteva tudi mnogo znanja na vseh področjih. Res je življenje najboljši učitelj in ljudstvo so je v naskoku na vse težave marsičesa naučilo. Dan za dnem naraščajo njegove izkušnje in časi začetniških napak so že za nami. Ravno pri premagovanju prvih težav se je izkazalo, koliko je bilo skritih talentov med ljudmi. Ljudska država bo zmagala v gospodarstvi bitki prav zaradi tega, ker skrbi, da se bodo ti talenti do kraja izpopolnili.

Z vključitvijo kmetijstva v državno načrtno gospodarstvo so nastale temeljne spremembe. Tudi najstarejša pridobitvena panoga se mora prilagoditi današnjemu času, priznati vse prednosti izkoriščanja prirodnih sil. Znanost, izkušnje, nova družbena ureditev morajo biti tudi na tem področju vodniki za zboljšanje gospodarskega položaja na deželi. Dosedanje izkušnje s kmetijskimi obdelovalnimi združenji, vaskim kolobarjem, traktor-skimi postajami itd. so pokazale, koliko življenjske moči, da že kar je novo pot razvoju našega kmetijstva, da so kakor svetilniki, nasproti katerim plovejo stari čolni našega kmetijstva, da si v njih luči poščejo novih smeri. Z industrializacijo dežele dosedanje kmetijstvo ne bo moglo kriti vseh potreb potrošniških sredstev, če se ne bo oprijelo velikopoteznih načinov obdelave, uporabljalo boljše semena, dalo zemlji čim več prvin. Ravno pri tej preusmeritvi pripadajo naši mladini odgovorne naloge, ki jih bo izpolnila, ker se zaveda svoje pomembne vloge. Njen trud bo vse drugače poplačan kakor trud njenih prednikov. Od svojega dela bo imela sama največ koristi.

Ravno kmečki mladini, ki je zrasla z zemljo, se posveča največja skrb. Na stečaj se ji odpirajo kmetijske šole. Dohodki države so se tako povečali, da lahko brezplačno šolo svojo kmetijsko mladino in jo po končanem šolanju tudi zaposli. Potrebnihi je še toliko vtiogradnikov, živinorejcev, vrtnarjev. Danes so to same stovilkove ob letu osorej bodo stvarnost. Naši mladinci že z vso resnostjo spoznavajo naloge, ki jim jih zastavlja čas, in so že srčnejši, kakor so bili prvi pionirji. Danes so jim dane vse večje možnosti, da se uspešno sobljnejši vključijo v načrt kakor oni. Minili so časi, ko je bil na dosego izobrazbe prvi pogoj biti sin bogatega očeta. Ta pogoj sta nadomestili sposobnost in patriotizem. Da je to dovolj, je naša mladina že neštokrat dokazala.

Petletka je dala tudi ženi ono mesto, ki ji pripada, in je pritrjala verige, ki so jo doslej vezale na lonce v kuhinji. Žena ne bo marveč tudi marsikateri voditelj lotnega kmetijskega gospodarstva. Koliko je v kmetijstvu poklicev, ki zahtevajo prav prirojeno žensko potrebnost in vztrajnost! Zato so nove kmetijske šole enako do stopne tudi mladinkam.

Z eno besedo: Čim prej se bo mladina vključila v sodobne proizvodnje, tem prej bo začela graditi samostojna na načelu. Mi gradimo progo, proga gradi nas. V tem silnem razvoju občuti se posebej primorska mladina veliko plačilo za svojo izgubljeno mladost.

J. B. V.

SMOKVIN SAD

Figa (smokva) je že staro sadno drevo, ki nekako spremlja vinsko trto. Njen sad je zelo cenjen, ker je okusen, tečen in zdrav, tako presen (svez) kakor posušen. Vsebuje mnogo sladkorja, vitaminov in mlečno kislino, torej snovi, ki so nam zelo potrebne. Priporočljivo je uživanje svežih fig na tešče, kar velja zlasti za one, ki trpe zaradi slabe prebave (zaprtja). Tudi suhe, že zvečer namočene fige so zdravo čistilo. Nekaj komadov fig s kruhom so dobra južina. Pravilno posušen figov sad je dober, ki jo premalo cenimo. In figova cikorija? Prepeči ta sad in ga zmelji, pa dobiš zelo okusno in sladko cikorijo, ki ti prihrani izdatek za sladkor! Izredno dober je tudi figov liber. In še marsikaj pripravi iz fig skrbna gospodinja, ki zna gospodarsko računati in skrbeti za zdravje.

Lahko trdimo, da je to sadno drevo zlasti v naših podnebnih prilikah posebno važno. Njegova prednost je v tem, da ne potrebuje posebne nege in naglo zraste. Če pa je naš sad večkrat preskromen in slab, je to naša krivda. Drevo pretežno samo zraste in se »svobodno« razvije. Mi radi pozabljamo, da je tudi pri figi kot pri vsaki rastlini: če nima dovolj hranilnih snovi in nege, se ne more pravilno razviti in roditi lepega in okusnega sadu. Na pusti, neobdelani in nepogojeni zemlji ne more drevo dati primerne sadu.

Ponovimo: Figa je za naše kraje primerno drevo, zato ga bomo morali gojiti v večjem obsegu in bolj skrbno; odmerili ji bo treba primeren kos zemlje, izbrati najbolj

primerne vrste, pripraviti zemljo itd.

Če bi naše gospodinjice poznale hranilno vrednost tega sadu, bi ga nedvomno bolj izkoristile in pripravile otrokom zdravo hrano za zimo. Sploh ne zna naša kmečka hiša dovolj ceniti sadja. Je tudi tukaj žrtev, ki pri tem ni ničesar kriva.

Kriv je družbeni red in v njem kot prva njegova šolska vzgoja. Ali je naša ljudska šola za ljudstvo? Orodje je kapitalističnega sistema. Zato se ukvarja z vsem mogočim, samo ne s tem, kar je življenjsko, rekli bi: kar naj služi delovnemu ljudstvu, v tem primeru v prvi vrsti kmečki hiši. Za učitelja, ki ni samo dninar in upošteva vzgojna načela velikega učitelja — vzgojitelja Petalozija, je na vasi za pravilno vzgojo mnogo oziroma še preveč prihih. Prva naloga ljudske šole je temeljito spoznavanje neposredne okolice in njenega življenja.

Naša grozda

KMETIJSKA PRILOGA ŠT. 7

Da bo dobro naše vino

Ze zadnjih smo začeli v članku o glavnem vrenju mošta probleme, ki se pri tem pojavljajo. Danes zaključujemo našo razpravo. Zelim, da bi bila našim vinogradnikom in kletarjem v čim večjo korist.

Glivica alkoholnega kipečenja se imenuje *Saccharomyces ellipsoideus*. Te glivice se razlikujejo med seboj in jih je bilo mogoče tudi res ločiti po čistih plemenih in vrstah. Kakšnih prav posebno značilnih razlik pa med njimi ni. Kaže, da so se pričele razlikovati med seboj na temelju učinkov posameznih vrst grozda in podnebnja.

Razne vrste kipelnih glivic

Na zunanji strani jagode, na kožici so glivice, ki pridejo iz zemlje in kasneje z grozdem v mošt. Te glivice so skoraj vedno pomešane z drugimi, posebno z glivico *Saccharomyces apiculatus*, ki ima sferično ali hruškino obliko in se splošno pojavlja na sadju, a je malo aktivna in brez moči. Z grozdem pridejo v mošt tudi razne bakterije in plesni in so za pridelek za vino nevarne. Ne bomo se poglobljali v preučevanje aktivnosti raznih glivic, vzeli bomo v pretres le tiste, ki imajo svoj pomen za kletarstvo.

1. Čiste glivice, ki izhajajo iz buteljke s penecim se vinom. Zanje je

dokazano, da imajo večjo odpornost nasproti ogljikovemu dvokisu. Zato so te glivice priporočljive za pripravo sladkih in penecih se vin.

2. Razne vrste glivic, ki izhajajo iz buteljke starega, močnega vina, so odporne nasproti alkoholu (14 do 16 %). Primerne so za zelo močna vina.

3. Stevilne glivice, vzete iz navadnih vin, ki imajo lastnost, da dajo vinu poseben duh in okus.

Sicer te njih lastnosti niso stalne. Kipelne glivice lahko zboljšajo kakovost vina, toda o tem se ne smemo predajati utvaram in misliti, da bodo glivice spremenile karakteristiko vina ne glede na sestavo mošta, na podnebje in zemljo. Okus in duh vina izhajata iz skupnih sestavin mošta in dišav, ki so v njem, ter iz onih, ki nastajajo pri njegovem vrenju. Sestavine mošta niso odvisne od kipelnih glivic. Te pa se pri kipečenju mošta razmnože v skladu z njegovimi sestavinami. Od njihove narave je odvisen razvoj dišav odvisno v vinu. Ne mislim s tem več, da kipelne glivice nimajo prav nobene vloge pri tem pojavu. Nasprotno, v moštu morajo biti glivice. Da pa dobi vino harmonični duh in okus, so določene glivice boljše in pripravnije kakor druge. Glivice, ki jih uporabljamo za kipečenje mošta, morajo biti za to prikladne.

lončeno posodo ali v zdrav sodček za žganje. Drože razredčimo s sladko vodo, ki smo ji dodali nekaj vinske kisline. Tako si n. pr. pripravimo 10 litrov vode, 1 kg navadnega sladkorja in 50 do 60 g vinske kisline. Vzamemo 2 litra čiste vode, ki ji dodamo 2 kg sladkorja in 50 do 60 g vinske kisline in to dobro prekuhamo, da se sladkor povsem raztopi. Nato prekuhamo še ostalih 8 litrov vode ter vse skupaj vlijemo v pripravljeno posodo ali sodček, ga zamašimo in pustimo, da se shladi na 20 stopinj C. Ko je tekočina hladna, ji dodamo drože, ki jih nameravamo razmnožiti. V sodčku jih pomešamo in potem zapremo veho s sterilizirano vato, da ne pridejo v sod zunanje škodljive glivice.

Kipečenje se bo takoj pričelo. Ko se je končalo, zlijemo v sodček nekoliko istega vina, od katerega smo vzeli drože, tako da se sodček napolni do vrha. Tedaj ga zapremo do uporabe. Ko se je kipečenje v sodčku dokončalo, so kipelne glivice padle na dno in se zgostile. Prav ta gošča nam bo služila pozneje pri kipečenju novega mošta.

V času trgatve naberejo, kakor smo že prej povedali, nekoliko najboljega, zdravega grozda in ga z rokami zelo pazljivo zmastimo. Nastalemu moštu dolijemo omenjeno goščo iz sodčka, iz katerega prej odlijemo čisto tekočino. Gošča, ki je v njej mnogo pomlajenih kipelnih glivic, bo v novem moštu takoj začela kipeči in glivice se bodo tako naglo razmnožile, da bodo prevladale nad vsemi drugimi glivicami v moštu.

Pa še mineralne snovi in organske kisline

Ce pa je bila gošča pripravljena že pred daljšim časom, je dobro, da odlijemo vso čisto tekočino iz sodčka in nalijemo na goščo v sodčku nekoliko mošta, ki smo ga ob pričetku trgatve pripravili.

Ko smo si kipelne glivice tako razmnožili, začnemo splošno trgatve in stavimo vse razmnožene glivice v prvo kad ali sod, ki smo ga napolnili z novim moštom. Lahko se zanesemo, da bodo razmnožene in pomlajene glivice prevladale vse druge. Na ta način bodo le izbrane glivice opravile vse alkoholno kipečenje.

Vse, kar smo v tem smislu ukrenili, ima namen, da se burno kipečenje napravi na najboljši način in da dosežemo pri tem najboljši uspeh. Ni nam treba dodajati glivic kakšne posebne vrste. Ce so še tako čiste in dobro pripravljene, uspeh z njimi ni vedno zajamčen.

Druga sredstva za doseg aktivnejšega alkoholnega kipečenja so mineralne snovi, ki služijo glivicam za hrano. Te snovi so fosfatni amoniak, kalijev fosfat in apneni fosfat. Fosfatni amoniak najboljše deluje na razvoj kipelnih glivic. S to soljo dovajamo glivicam dušik in fosforne kisline, ki močno vplivata na razvoj in razmnožitev glivic ter pripomoreta k naglemu, burnemu kipečenju.

Ce hočemo vino naglo in dobro prodati, ga moramo pripraviti tako, kakor zahteva potrošnik. Dandanes povprašujejo po belo-zelenkastem vinu, ki mora biti kristalno čisto in dobrega ter prijetnega okusa.

Rdeče vino

Pri navadnih namiznih vinih torej ne bomo pustili tropin kipeči z moštom vred, ampak bomo grezde je zmastili z navadnim grozdnim vinom in ga stisnili. Mošt bomo natočili v popolnoma čist, zdrav in nezažveplan sod. Ce imamo čiste glivice ali take, ki smo jih pripravili doma, kakor smo zgoraj navdli, dodamo moštu 10% takih glivic. Soda ne smemo napolniti do vrha.

Pustiti moramo nekaj praznega prostora (10 do 15 litrov pri manjših, 20 do 40 litrov pri velikih sodih).

Ne smemo pa prezreti kipelnih voh. Ce teh ne moremo dobiti, si pripravimo iz čistega belega platna majhne vrečice, ki jih napolnimo s popolnoma suhim morskim ali rečnim peskom ter jih postavimo na veho sodov, ki v njih mošt kipi. V ostalem nam kipelne veho lahko napravi domači klepar. Kipelne veho preprečijo izhlapevanje ogljikovega dvokisa iz soda in dotek zunanega zraka v sod.

Dišeča vina, kakor muškata, malvazija, sauvignon itd. morajo kipeči s tropinami, tako da alkohol izvele iz tropin aromo, ki je v koži jagod in je v alkoholu topljiva. Zato bomo tako grozde zrobkali, zmastili in pustili vreti 12 do 24 ur v odprti ali zaprti kadi. Trajanje vrenja je odvisno od tega, ali je močnejše ali slabotnejše in kako močan duh zahtevamo. Tega pa določimo s poskušanjem.

Od rdečih vin zahtevamo svetlo barvo in značilni prijetni okus po črnini, odnosno po vrsti trte, iz katere izhaja.

Rdeča vina pripravimo na sledeči način: Grozde najprej zrobkamo in zmastimo. Zmaščeno brozgo brez pecljev stavimo v kad, kjer bo burno vzkipeła. Ce je kad odprta, moramo paziti, da je ne prenapolnimo, ker se bo trop dvignil, ko bo začel mošt vreti. V kadi naj ostane še 30 cm praznega prostora! Odprto kad pokrijemo z odejo ali z dnom kakšnega soda, tako da se v praznem prostoru nad tropom lahko zbira ogljikov dvokis, ki brani dostop zunanega zraka, ki bi vino lahko samo okužil.

Rdeči mošt pustimo vreti tri do štiri dni, kar je seveda odvisno od poteka samega vrenja. Na vsak način določimo s poskušanjem pravi čas, ko bomo mošt-vino odtočili, t. j. ločili od tropa. Mošt-vino ločimo od tropa, dokler je še sladko. Nikdar ne smemo pustiti, da na tropu ves sladkor povre.

Pri vrenju rdečega vina v odprtih kadeh moramo skrbeti, da se trop, ki plava na moštu, po 4 do 5 krat dnevno potopi in premeša z moštom. S tem mošt zračimo in pospešujemo vrenje, na drugi strani pa spravljamo trop v dotiko z moštom, tako da alkohol raztopi in izvele iz kožic jagod barvo, dišave in kisline, kar pač pri rdečem vinu zahtevamo. Kadar doseže vino mošt pravi okus, se trop zadnjih 12 ur ne meša. Vino odtočimo v čisti, nezažveplani sod. Soda ne smemo popolnoma napolniti. Nadalje postopamo tako, kakor pri belem vinu odnosno moštu.

Josip Gorjan

Burno in tiho kipečenje

Se na nekaj se moramo ozirati pri kipelnih glivicah. Vsi vedo, da se kipečenje razvija v dveh različnih fazah. Prva je burno kipečenje, druga tiho.

Burno kipečenje prepreči razvoj raznih glivic in bakterij, ki jih je v moštu vedno dosti in ki ustvarjajo neugodne pogoje. Z razvojem dobrih glivic se vino takoj reši nevarnega sovražnika. Pri tistem vrenju se vino nekako uglati in spolni, z eno besedo dozori in dobi značaj, kakor si ga želimo.

Med kipelnimi glivicami sta dve veliki skupini, ki odgovarjata omenjenim spremembam. Ena pripravljaja burno kipečenje, druga, rekeli bi nekeje vrsta, pa povzroča tiho kipečenje.

Ali je zmernejše kipečenje dobro? Včasih da, večkrat tudi ne, če vse buje mošt že po svoji naravi mnogomikroorganizmov (nevidno majhnih živih bitij). Ce dodamo takemu moštu novih glivic, se bodo te po-

mešale z drugimi. Ce dosežejo premoč, bomo imeli v moštu normalno kipečenje. Večkrat se pripeti, da kipi mošt, ki mu nismo dodali nikakih glivic, burneje in bolj energično kakor mošt, ki smo mu dodali dobrih kipelnih glivic.

Ce pa glivice, ki smo jih dodali moštu, podležejo onim, ki so že v njem, zakaj smo jih tedaj dodali? Tako se znajdemo pred problemom, kako bomo zagotovili premoč čistih glivic nad naravnimi glivicami. Upoštevati je treba, da brozge praktično ni mogoče sterilizirati, ker pridejo naravne bakterije v mošt ravno z grozdnimi jagodami. Da preprečimo razvoj divjih glivic in škodljivih bakterij, ki jih je dosti in se je bati, da bi prevladale nad kipelnimi glivicami, če so te prešle, da bi povzročile alkoholno kipečenje, je neizbežno potrebno, da poskrbimo za aktivne glivice in jih dodamo moštu (10%). Ni treba, da so to ravno glivice, ki povzročajo burno kipečenje.

Kvasne glivice za mošt

Priljubljanje kvasnih glivic za mošt je bilo že mnogokrat pripočeno in je prav, da se ga tudi mi poprimemo. Tako bomo dosegli boljše alkoholno kipečenje in večjo korist. Kako ga naj izvedemo?

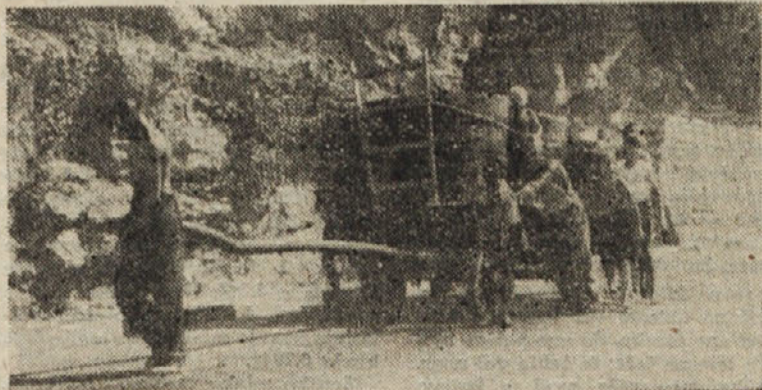
Nekaj dni pred trgatvijo potrgamo nekaj kilogramov grozda tiste vrste, ki daje v našem vinogradu najboljše vino. Grozde, ki mora biti popolnoma zdravo in zrelo, kar najkrajše zmastimo. Mošt natočimo v čisto posodo in to postavimo v zavarovan prostor, v katerem dosega toplota 18 do 20 stopinj C. Pričelo bo naglo kipeči. Ko je kipečenje že dobro napredovalo, začnemo splošno trgatve.

V prvo kad, v kateri smo zmastili zdej natrgano grozde, zlijemo ves mošt, ki smo ga pripravili kot kiselni kvasec. Ta kvasec bo v kadi drugi razvil alkoholno kipečenje. V prvo kad, kakor tudi v naslednje kade, ki smo ji dodali prvotno pripravljene kvasec iz najboljšega grozda. Na ta način bomo dosegli takojšnje normalno kipečenje z do kakšna uspehom, če le ne nastopi taka ali prenizka temperatura, na kar pa mora kletar posebej paziti. Kletar mora paziti, da bo razmnožil le dobre kipelne glivice z

dobrih domačih vrst grozda. Ni treba, da izbiramo kakšne tuje vrste glivic, ki bi lažje z njimi dosegli slabši uspeh kakor z domačimi.

Kipelne glivice lahko razmnožimo tudi na ta način:

Vzemimo iz soda, v katerem imamo dobro lansko vino, pri prvem pretakanju nekaj drože. Ce smo to zamudili, lahko vzamemo drože tudi od drugega ali tretjega pretakanja. Se boljše je vzeti drože iz buteljke, ki smo jo pred kratkim zamašili, seveda z najboljšim vinom, kar ga imamo. Te drože stavimo v

NA POTI IZ KLETI V VINOGRAD

Uničujmo žitnega molja!

Po vsem istrskem okrožju se je letos hudo razpasel žitni molj (pimpinella), da je ogrožen ves pridelek. Proti škodljivcu je treba nastopiti pravočasno in odločno. Ne odlašajmo, da ne bo, prepozno! Škodljivca poznamo in proti njemu imamo tudi učinkovito sredstvo.

Našim kmetovalcem prav za prav ne bi bilo treba popisovati žitnega molja. To je sivkast metuljček. Po dnevi mirno čepi po stenah in skritih kotičkih, krilca ima zganjena v podobi strehe. Samica leže jajca na žitno zrnje, ko je še v klasju. V dveh tednih se izvale iz jajčec beli črvički (ličinke), ki dolbejo zrnje in razjedajo moko. Moljavo žito se navzame smradu od odpadkov ličinke in moka dobi slab, zatohel okus. Nazadnje se ličinka zabubi (zaprede) in iz nje zleze metuljček.

Z vročino in strupom

Žitnega molja uničujemo kakor žužka, fižolarja in graharja tako, da stavimo v gorko krušno peč vreče, do polovice napolnjene z okuženim semenom. Pri toploti 55 stopinj C poginejo približno v eni uri ne samo metuljčki in ličinke, marveč tudi bube in jajčeca. Najbolj učinkovito sredstvo, ki ga ta čas lahko dobimo, je ogljikov žvepec (solfuro di carbonio). Brezvestni trgovci so ga prodajali doslej po visokih cenah (1000 lir za liter). Okrožni

kmetijski odsek v Kopru pa si je oskrbel zadostno množino tega strupa po 200 lir liter. Dobiti ga je po vseh poslovalnicah Kmetijske zadruge v istrskem okrožju.

Kako uporabljamo ogljikovo kislino

Na vsak kubični meter prostornine (10 hl) uporabimo ne glede na to, ali so posode polne ali ne, 40 do 50 dkg tekočine; na posodo po 100 kg žita (fižola ali graha) torej po 4 dkg žvepleca. Tekočino vlijemo v kozarec ali drugo posodo in jo pokrijemo z mrežico ali gosio preluknjanim kosom lepenke (kartona). Posodico položimo v živo (10 cm pod površino), sod ali drugo posodo, v kateri razkužujemo žito, pogrnemo z odejo. Solorovino ali impregniranim platnom (incerrato), tako da je posoda nepropustna zaprta. Tekočina se v nekaj urah spremeni v smrdljivo strupen plin, ki uniči vso golazen. Po dveh dneh odstranimo pokrivalo in prezračimo žito.

Pri uporabi žvepleca, posebno pa, ko odstranimo pokrivalo s posode, se ji ne smemo približati s prižgano lučjo ali cigareto, ker je plin vnetljiv in lahko nastane eksplozija. Plin je nevaren strup tudi za ljudi in živali in je treba žito zato razkuževati v prostorih, kjer teh ni.

ŽIVINOREJA IN PAŠA

Brez paše si ne moremo misliti prave in uspešne živinoreje. Če ne nimamo pašnikov za vso plemensko govejo živino, je neizogibno potrebno, da pride vsaj mlado plemensko govedo v dobi svojega glavnega razvoja in rasti na pašo. Res je, da je mogoče tudi v hlevu vzrediti mlado živino, toda takšna hlevska vzreja ni nikdar prava. V hlevu ne moremo nuditi mladim živalim onih naravnih pogojev, ki so potrebni za njihov razvoj in njihov rast, za ohranitev in utrditev zdravja. Če žival stalno biva v hlevu, vidno oslabi njena življenjska sila predvsem sprično pomanjkanja svetlobe, zraka in zadostnega gibanja. Uredimo si hleve še tako dobro, pa krmimo in oskrbujemo mlado živino po vseh pravih umne živinoreje, vedno se mu bo poznalo, da je vzrejeno v hlevu. V hlevu vzrejene živali navadno niso brez telesnih hib, so občutljive in mehkužne, zato le malo odporne proti zunanjim vplivom in bolj podvržene vsakovrstnim boleznim. V hlevu torej ni mogoče vzrediti zdravih, utrjenih in lepo razvitih živali. Vsak pravi živinorejec in gospodar pa gleda na to, da ima v hlevu predvsem zdravo in utrjeno govejo živino. Le od takšne more pričakovati, da mu bo donosala večje dohodke in da bo kljubovala boleznim in drugim nevarnostim. Rediti nezdrave in bolehe živali se pravi zapravljati krmo in odpovedati se popolnemu dohodku, ki nam ga lahko donosajo zdrave živali.

Sonce, zrak, gibanje

Zdravo, utrjeno in lepo raslo govedo je mogoče vzrediti le na dobro urejenem pašniku. Na njem imajo živali predvsem dvoje: svetlobo in zrak. Svetloba je vir življenja in potrebna za ohranitev zdravja. Sončni žarki uničujejo mnogo povzročiteljev bolezni — razne bakterije, v zatohlem in temnem hlevu pa ohranijo bakterije dolgo svojo življenjsko silo. Čim jače delujejo sončni žarki neposredno na živalsko telo, tem več rdečih krvnih teles je v krvi. Torej vplivajo sončni žarki ugodno na sestavo krvi. Popolno pomanjkanje sončne svetlobe pa povzroča bledico. Kako vpliva čisti in sveži zrak na živino, ve dobro vsakdo, ki pozna zatohli hlevski zrak, v katerem se nabirajo razne škodljive snovi pri razkrajanju hlevskega gnoja, gnojnice itd. Vse te snovi pa stalno kvarijo hlevski zrak, iz katerega jih tudi z dobrimi prezračevalnimi napravami ne moremo odpraviti. Kakor hitro morajo že mlade živali v najvažnejši dobi svojega razvoja in rasti pogrešati neposredno sončno svetlobo in sveži zrak, se nikakor ne sme čuditi, če postanejo šibke, bolehe, slabe izkoriščevalke krme in se izprevržejo tudi v svojih pašenskih lastnostih.

Daljnosežnega pomena je za mlado govejo živino tudi gibanje, ki ji ga nudi v polni meri zopet le pašnik. Ljudje sicer skušajo omogočiti živini gibanje v nalašč za to ograjenih prostorih v bližini hleva, na tako imenovanih tekališčih, toda tudi v dovolj obširnem prostoru ne dosežemo nikdar tega kakor na pašniku, kjer je žival bolj sproščena in je prisiljena, da si sama poišče hrane. Pri tem pa je tudi prisiljena, da se zadostno razgiblje, česar na tekališču ne dosežemo. Žival je na tekališču sicer morda na zraku in soncu, o zadostnem gibanju pa ne more biti govora.

Prednosti paše

Ugodno vpliva na zdravje in razvoj živali tudi hrana na pašniku. Sočna, mlada paša vzbuja po svojih vonjavih snoveh tek in prebavo. Zaradi obilnih prebavljivih beljakovin in rudninskih snovi, ki so na pašniku, se telo izredno okrepi in postane odporno. Če je mlado govedo res kaj trpelo in postalo pozimi mršavo morda zaradi pičle krme, se na pašniku v nekaj tednih popravi: dlaka mu postane gladka in svetla. Na paši dobi mlada žival redilnih snovi v takšnem razmerju, v kakršnem jih potrebuje. Pri najbujnejši paši žival ne postane vampasta in ne dobi visečega trebuha, kakor to lahko opazujemo pri obilnem krmiljenju v hlevu. Ako živali v hlevu dobro krmimo, postanejo

sicer večsah bolj povitega in okroglega telesa kakor živali na paši, vendar pa ne pridobe večje teže zaradi močnejših in gostejših kosti ter krepkejših in napetejših mišic, temveč edino-le zaradi večje množine vode v staničevju in obilneje nastavljene toščice. Mlado govedo potrebuje redilne in posebno beljakovinske krme. Pri takšni krmi se mora obenem privaditi krmilom, ki jih v večji meri pridelujemo v lastnem gospodarstvu. Tudi to je najlažje doseči na pašniku, ker paša

najbolj odgovarja taki zahtevi. V hlevu mladi živali ne moremo niti približno nuditi tako sestavljene tečne krme, kakršno dobi prav na paši.

Res se dogodi, da živali na pašniku tudi pri dobri paši ne uspevajo, ne pridobijo na teži in ostanejo mršave. To pa kaže, da dotične živali niso zdrave. Na paši je torej omogočena izbira živali glede na njihovo zdravje. Vse mlade živali, ki niso popolnoma zdrave in odporne, se lahko na paši izločijo. Ko postavimo po končani paši mlado živino

v hlev, se smemo zanesti, da je to le zdrava živina. Ako je treba eno ali več glav mlade živine izključiti v času paše, je to še vedno manjša zguba, kakor pa če bi se to moralo zgoditi pozneje, ko je žival uporabila mnogo krme in povzročila še drugo škodo. Nasprotno pa lahko tudi opazujemo, da začnejo živali, ki se v hlevu niso mogle prav nič razviti, na paši čez nekaj časa naenkrat lepo in normalno rasti. To je znamenje, da so živali z naravno krmo in oskrbo na paši

prebolele eno ali drugo bolezen, za katero so bolehele v hlevu.

Paša je za vzrejo mlade živine, posebno takšne, ki je namenjena za plemo, nekaj neobhodno potrebnega. Le na pašniku se okrepi zdravje in odpornost živali. Izboljša se telesnost, zviša dobičkanost in pospešuje rodovitnost. Pri mlečnih plemenskih kravah, ki hodijo redno na pašo, se dvigneta mlečnost in kakovost mleka, olajša otelitev. Paša nam prihrani tudi obilo dela in sploh poceni vso rejo.

Dr. I. B.

Vprašanja in odgovori

A. B. iz Trebč: Katero sredstvo odpravi bradavice na vimenu in seskih pri kravah? Imam kravo, ki ima na vimenu polno malih, podolgovatih črnih bradavic.

Odgovor: Ako bradavice še ni preveliko število, jih poizkusite odpraviti tako-le: Prevežite posamezne izrastke tik ob korenini trdo z elastičnim gumijastim trakom. Trak se zaže v meso, nakar bradavica v 14 dneh sama odpade. Če se to ne zgodi, jo prevežite še enkrat. Manjše bradavice, ki jih ne morete prevezati, pa zdravite s posebno tekočino, ki jo dobite le z živinozdravniškim receptom v lekarni. Tekočina je precej zgočena in je treba z njo previdno ravnanje.

G. J. iz Padrič: Imam prašiča, ki ima grdo navado, da žre lastno blato. Kako naj žival tega odvadim?

Odgovor: Taki primeri se večkrat pojavljajo pri živini, ki jo tiščimo v zaprtih hlevih. Žival očitno ne prejeta o pravem času zadostne hrane. Zato si skuša tešiti glad na drug način in zapade razvadi, zaradi katere se pritožujete.

Da jo odpravite, morate v prvi vrsti izboljšati živali hrano, da ne bo prisiljena iskati želodcu utehe drugod. Očistite hlev dvakrat ali trikrat dnevno! Če to ne bi pomagalo, polijte odpadke s petrolejem ali kako drugo tekočino, n. pr. s kreolinom. Morda vam bo uspelo.

F. J. iz Sempolaja: Moja krava grize rep sebi in drugi živini. Zakaj?

Odgovor: Lizanje zidu in opeke, stikanje za ostanki obleke in cunj, grizenje repa in podobne slabe navade kažejo na to, da pri živali ni vse v redu. Večsah počno to bolne živali, ki trpijo na prebavi, lih. Stikajo za vsem in se lotijo sleherne stvari. Večsah opazamo to tudi pri zdravih živalih, ki imajo prebavila v redu. V tem primeru je krivo nepravilno krmiljenje. Žival dobiva premalo neorganičnih soli in zato liže zid, grize rep, piše gnojnice in sploh išče predmete, ki so slanji ali o katerih ji pravi nagon, da utegnejo biti slani. Živali je treba krmo večkrat potrositi s soljo.

Kaj moram vedeti

Delo in moč vprežne živine

Ko vol vleče voz ali plug, opravila neko delo; med delom proizvaja določeno silo, to se pravi, da je njegovo delo težje ali lažje, kar je pač odvisno od teže tvora ali trdnosti orane zemlje in pa tudi od naglice dela.

Kakor merimo dolžino z metrom, čas s sekundo, minuto itd., tako imamo tudi mero za delo, za moč in zmogljivost.

Delo merimo na kilogrametre. Kilogrameter ni nič drugega kakor delo, ki ga moramo opraviti, da dvignemo 1 kg v višino 1 metra. Ako n. pr. dvignemo 10 kg v višino 10 metrov (ali opravim drugo enako delo), znaša opravljeno delo 100 kgm.

Moč, ki je teoretično potrebna

konju, da dvigne 75 kg v višino 1 metra imenujemo konjsko silo ali konjsko moč (ks). Ko n. pr. pravimo, da ima tak in tak motor deset konjskih sil, pomeni, da ima tako moč, da lahko dvigne v eni sekundi 750 kg v višino 1 metra ali da napravi enakovredno delo.

Po teh pojasnilih bo vsakemu razumljivo, kar bomo podali v naslednjem. Delo, ki ga lahko opravi vol v enem dnevu, znaša okrog milijon in pol kilogrametrov (to pomeni dvig 1 kg v višino 1.500 kilogrametrov ali, kar je isto, 1 stota v višino 15 km). Seveda vol ne leta po zraku, enako delo pa lahko opravi, ko vleče voz po ravni cesti. Njegova delovna moč (da opravilo določeno delo v eni sekundi) znaša od ene osmine do ene petine njegove telesne teže: če tehta vol n. pr. 600 kg, proizvaja moč, s katero dvigne 75 do 100 kg v eni sekundi 1 m visoko. To je seveda povprečna

Kmetijska opravila v oktobru

POLJEDELSTVO

Ponekod so na njivah še ostala koruzna stebila (koruznica). Tako nam nastaja dvojna škoda: na njivi nam segnije krma, ki moramo računati nanjo v tako kritičnem letu, poleg tega pa se v koruznici zakotijo razni škodljivci črvički v stebli in snetljivost, ki jih prinašamo kasneje na naše senike in skednje ali pa ostanejo na njivi in čakajo prihodnje leto. Zažgimo kar na njivi vsa okužena stebila!

Začnimo sejati žito! Pred setvijo je treba seme dobro razkužiti. Na 100 kg semena dodajmo po 15 do 20 kg »Ortostana«, »Ceretana«, »Abavita« ali prahu »Caffaro«. V naših zadrugah bomo našli dobro razkuževalno sredstvo »Granovit Rumanca«. Če nimamo drugih sredstev pri roki, razkužimo snetljivo seme tako, da ga namakamo v 2 do 3% raztopini modre galice.

Njive, ki jih ne mislimo posejati z ozimino in bodo čakale spomladansko setev, moramo čim prej prorači. Zlepa ne moremo dovolj podariti pomena globokega jesenskega oranja. Zemlja naj ostane v grudah, kakor jo je nadrobil plug. Globoko jesensko oranje uničuje plevel, rahlja zemljo, tako da vpije mnogo deževnice, ki drugače na zbiti, neizorani zemlji odteka.

V obalnih krajih je še vedno priporočljivo okopavati zelenjavo in ji gnojiti z razredčeno gnojnico.

V SADOVNJAKU

Takoj po spravljaju sadja je treba misliti na sadno drevje. Zelo dobra sadna letina nam je morala zbuditi veselje do dela v sadovnjakih. Dobri pridelek ni bil nobeno čudo. Po naključju je narava opravila tisto delo, ki bi ga s trdim delom opravil človek: uničila je škodljivce in boleznine. Ne odlašajmo! Odstranimo vse suhe in poškodovane veje, da se v njih ne vgnezdijo razni škodljivci! Odstranimo iz sadovnjaka in uničujemo okuženo in črivo sadje (grintavost ali škrlup, monilija, rožiči!). Skropimo sadno drevje s 3% raztopino modre galice! Tako bomo uničili mnogo škodljivcev. Postavljajmo na debela lepilne pasove, da se bodo nanje ulovili škodljivci, ki lezejo po drevju! Lepivo naj bo vedno sveže! V oktobru presajamo sadno drevje. Z jesensko saditvijo prihranimo celo leto časa. Sadno drevje je umestno saditi spomladi le v težki ilovnati zemlji, ki zadržuje vodo.

VRTNARSTVO

Vso neposejano zemljo prekopljemo in dobro pognojimo s hlevskim

gnojem. Izmed umetnih gnojil trsimo superfosfat in kalijevo sol. Prevezujemo endivijo. Delo naj se opravi v suhem vremenu in zvečer, preden pade rosa! Proti koncu meseca začnemo siliti in »beliti« rdeči radic. Presajamo solato, komarček (finocchio) in vrtno jagode. Zeleno in karde pokrijemo z zemljo, da obelijo.

TRAVNISTVO

Za naše travnike je treba skrbeti takoj po košnji otave. Ni samo suša, marveč tudi naša nemarnost mnogo kriva, da nam primanjkuje krme. Ko pasemo živino, ne ostanimo križem rok, marveč uničujemo trnje po travnikih, odstranjujmo kamenje, z železnimi grabljami uničujemo mah in zravnamo krnine! Naši travniki so hudo izčrpani. Najbolje jih zato gnojimo s kompostom Thomasovo žilindro, superfosfatom in pepelom.

V VINOGRADU IN KLETI

Takoj po trgatvi obrežimo tete, tako da odstranimo vse poganjke, ki jih ne mislimo pustiti za les. S tem dosežemo, da bo ostali les bolje dozorel.

Opozarjamo čitatelje na članek »Pripravimo se za trgatve!« v 20. in današnji številki »Enotnosti«.

ZIVINOREJA

Polagoma je treba preiti od zelene krmiljenja k suhemu. Nagli prehod hudo škoduje. Ko nam primanjkuje sveže krme, pokladamo živini vsak dan nekaj zelene koruznice, repe, pese itd. Ne zametujemo slame, plev, koruzničnih vinskih in sadnih tropin! Pri letošnjem pomanjkanju krme bo pozimi vse prav prišlo.

ČEBELARSTVO

Po iztrčenju ajdovega medu najdemo čebele le malo paše na jesenskem resju, sadju in poznem grozdju. Čebelar se mora odločiti, da prezimi le zdrave, močne panje. Slabiče je treba na vsak način združiti. Pri tem je treba paziti, da se združijo po možnosti sosedne družine, da se po združitvi ne porazgubi preveč čebel. V močni čebelni družini morajo čebele zasedati vsaj dve tretjini satnikov v vališču. Čebele morajo imeti dovolj medu za prezimljenje (močna družina potrebuje do marca 10 do 12 kg medu). Čebelar mora pred zimo skrbeti, da čebele ne bodo trpele zaradi mraza in prepaha. Po iztrčenju medu je treba satovje dobro požveplati in skraniti.

dr. Fran Juršičevič

proizvajalna moč, ki se ob skrajnem naporu zviša tudi za 100%.

Konj lahko dnevno opravi delo, ki znaša njegovo 3000 do 3800 kratno težo v kilogrametrih (1,2 do 2 milijona kgm). Njegova povprečna moč je 60 do 90 kgm na sekundo.

Človek lahko proizvede dnevno 270.000 kgm dela. Njegova moč je povprečno eno osmino ks (9 do 10 kg 1 m visoko v 1 sekundi).

Kaj vsebuje kravje, ovčje in kozje mleko

Glavni sestavni del mleka je voda. Na vodo odpade pri kravjem mleku 87%, pri ovčjem 83, pri kozjem 85 odst. Maščobe je 3,6, 5,5 odt. 4,8%. Sirnine ima kravje mleko 3,3, ovčje 4,5, kozje 3,7%. Mlečnega sladkorja je v enakem redu: 4,7, 4,6 in 4%, beljakovine 0,4, 1,5 in 1,3%. Raznih mineralnih snovi (sol, fosfate, apno itd.) vsebujejo kravje mleko 0,75, ovčje 0,80, kozje 0,70%.

Zensko mleko vsebuje 87% vode, 3,8 odst. maščobe, 2,29 odst. sirnine in beljakovine, 6,2 odst. mlečnega

sladkorja, 0,31 odst. mineralnih snovi. V primeru z ženskim mlekom ima torej kravje mleko približno dvakrat toliko sirnine, beljakovine in mineralnih snovi, maščobe in sladkorja pa znatno manj. Prav zaradi tega hranijo dojenčke z razredčenim kravjim mlekom. Če dodamo 1 l vode na 1 l mleka, razredčimo sirnino, beljakovino in mineralne snovi na polovico. Dodati pa je treba primerno množino sladkorja, ker je kakor omenjeno v kravjem mleku sorazmerno malo sladkorja.

Kako rase teža pri govedu

Teža novorojenega teleta znaša povprečno 35 do 45 kg. Priraslek na teži je pozneje odvisen od vrste živali, od krmiljenja in načina reje. V naših povprečnih razmerah in ob normalni reji pridobi govedo v povprečju dnevno na teži, kakor sledi: v dobi sesanja 0,8 do 1,1 kg; od odstavitve do 1. leta 0,7 do 0,9 kg; od 1. do 2. leta 0,5 do 0,6 kg; od 2. do 3. leta 0,3 do 0,5 kg.

V Belgijskem Kongu

se črni delavci bore za svoje sindikalne pravice

V Belgijskem Kongu, veliki koloniji v Centralni Afriki je zelo naraščala industrija in z njo se je zelo povečalo tudi število delavcev. Pred vojno, leta 1938, je bilo v Kongu zaposlenih 528.000 delavcev, črnece, šest let pozneje se je njihovo število povzpelo na 768.000. V državi vladajo neomejeno monopoli, ki izkoriščajo njena ogromna bogastva: baker, kalij, diamante, radij, uran. Za nekaj desetletij je Gornja Katanga, ki so v njej ogromni zakladi rud, v rokah velikega belgijskega trusta. V času druge svetovne vojne se je na tem ozemlju utrdil še ameriški trust, mednarodni koncern za radij in uran, ki si je nagrabil vsa ležišča obeh tako važnih rudnin. V njegovih rokah so rudniki v Sinkalovi sredi Gornje Katange, ki so največji uranski center na svetu. Že od pričetka zadnje vojne odhaja ves uran iz Konga v Zedinjene države. Leta 1942, so odpeljali v Ameriko 1100 ton uranove rude, leta 1945, skoraj 10.000 ton, 98% te rude uporabljajo za proizvodnjo atomskih bomb.

V delovnem in življenjskem suženjstvu

Monopoli, ki gospodarijo v Kongu, ter njihovi pomagači — belgijske oblasti brezsrčno izkoriščajo domače črno prebivalstvo, ki živi v veliki bedi. 10 milijonov črncev nima nobene najosnovnejše politične pravice in je izpostavljen rasnemu sovraštvu belcev. V Kongu se velja sistem občega prisilnega dela. Delovne pogodbe so take, da so delavci do kraja odvisni od delodajalcev. Spričo nepopisne bede so črni kmečki delavci prisiljeni sprejeti delodajalske pogoje. Delovno pravo ureja zakon o delovnih pogodbah med domačini in evropskimi delodajalci iz leta 1922. V dekretu ni določen delovni čas; v njem tudi ni nikakih predpisov o zaščiti pri delu. Črni delavci so prisiljeni delati po 12 do 14 ur na dan, zaposleni so pri takih delih, ki jih najslabše plačajo. V rudnikih Gornje Katange je izmed 14.000 zaposlenih le 600 kvalificiranih delavcev. Mezde črnih kvalificiranih delavcev so mnogo nižje od plač belcev. Po podatkih iz leta 1941, zaslužijo črni kvalificirani delavec mesečno povprečno 400, beli pa 4000 frankov.

Toda odpor narašča

Črni rudarji živijo v posebnih laborištih pod strogim nadzorstvom uprave. Zaradi neznosnih delovnih in življenjskih pogojev je umrljivost med njimi zelo velika. Mnogo jih tudi beži iz dela. Kazni za begunce so izredno ostre: posebno prisilno delo, robija in globa. Tudi v primeru, da sodniki delavca — begunca oproste, ga lahko po omenjenem dekretu prisilijo, da se vrne k svojemu delodajalcu.

Vojna in mir, prvi zvezek

Ne bom vam pripovedoval o ljudeh in o ljudeh, ki so bili izvirni velikih dejani in so jih tudi izvirili, ali o ljudeh, ki so vedeli, kakšen čas je to in so mu žrtvovali vse svoje sile. Premnogi izmed teh ljudi so vedeli poleg vsega drugega tudi to, kaj pomeni knjiga. Jožef Siniček ni vedel ničesar.

Na polici stoji štirje zvezki Tolstolevega romana »Vojna in mir«. Prvi je obledel in umazan. Pozna se mu, da je šel skozi dež in vihar in se je šele po dolgem potepanju vrnil med svoje tri spodobne in čiste brate.

Na naslovni strani je moj podpis prečrtan, spodaj pa je nekdo s okornimi črkami napisal Jožef Siniček. Tehtam knjigo v roki in sedaj težja mi postaja od spominov. Jožef Siniček s svojimi zelenimi belolinčkovimi hlačami, z okroglim klobukom, s prekratim zlatimi jopičem! Jožef Siniček z rdečimi sprednjimi zobmi, v katerih je vložil vse svoje uboge prihranke, in ga prav zaradi njih zdaj ne marajo dekleta. Jožef Siniček

mogoče represivne ukrepe. Aretirali so »nelojalne« elemente, preprečili ustanavljanje sindikatov, da bi le onemogočili delavski pokret. Generalni guverner Rikmans je postavil skoraj vse deželno izven zakona, da tako zagotovi velikim podjetjem in trustom popolno svobodo izkoriščanja in zatiranja.

V zadnjih dveh letih pa je bila belgijska uprava vendarle prisiljena k umiku pred naraščajočo delavsko silo. Lanj v marcu so morali dovoliti ustanovitev delavskih sindikatov. Ustanovljena je bila zveza kvalificiranih delavcev — črncev v okviru splošne zveze dela, v kateri so bili dotlej organizirani le evropski delavci. Odtlej se borba za sindikalne pravice črnega delavca v Kongu z vedno večjo silo nadaljuje.

VELIKI USPEHI

v novem načinu zidanja

Nov način zidanja, ki so ga organizirali zagrebški zidar Turčič in nekateri njegovi tovariši po drugih krajih, je dal pobudo, da se ga lotili v okviru posebnih tekmovanj že po vsej Jugoslaviji. Pri ministrstvu za delo komisija za norme že preučuje novi način zidanja, da bi ga v danem primeru uveljavila na vseh stavbiščih. Tudi po Sloveniji delavstvo tekmuje v novem načinu zidanja. V Jaršah so pred dnevi delavci na lastno pobudo popoldne kopali temelje nove zgradbe in jih ponoči betonirali, zato da so naslednjega dne zidariji že lahko pričeli tekmovali. Tekmovanja so po različnih krajih nadzorovale posebne komisije.

Tekmovalo je v 18 podjetjih na 46 stavbiščih 158 zidariskih skupin. V 1006 urah dela so sezidali 1427,287 kub. m zidu. Povprečni rezultat je znašal 1,4 kub. m zidu na uro. Ker znaša sedanja dnevna norma na slovenskih stavbiščih 2,2 kub. m zidu, je bila norma prekoračena povprečno za 515,46%. Zidar Skofic Mirko je s svojima pomočnikoma v Kranju v 5 urah in pol sezi-

Prvi rezultati bolgarske in češkoslovaške dveletke

Kakor v Jugoslaviji, so bili tudi v drugih naprednih državah te dni objavljeni rezultati prvega polletja njih gospodarskih načrtov.

V Bolgariji je bil načrt v kmetijstvu splošno prekoračen, prav tako v tekstilni industriji (v izdelavi volnenih in svilenih izdelkov celo za 14%), v industriji gradbenega materiala za 21 odst., v rudarstvu (brez premogovnikov) za 7%, v pridobivanju električne energije za pol odstotka.

V Češkoslovaški so presegli celotni načrt za 1%, in sicer težka industrija za 2, kovinarska za 3, papirna za 9, lesna za 5,7, tekstilna za 1, usnjarska za 11%. Nakopali so 2,7 milijona ton premoga, 150.000 ton železne rude, proizvedli so 86 tisoč ton jekla, zgradili 1322 traktorjev, 966 tovornih vagonov itd.

z otroško jasnimi pohlevnimi očmi, s širokimi ličnicami, z dobrim nasmehom od ušesa do ušesa! Poleg mene v bunkerju stoji in vihti kramp, da na vse strani plešejo iskre; neizmerno me prezira, ker ne znam prijeti za lopato, kakor se spodobi. Nemci so nas arestirali, kmete iz okolice in »prostovoljne« delavce zbrali pri istem delu, da jim izkopljejo še poslednje iarke in bunkerje, ki ne bodo preprečili ničesar. Nad nami, ki se vbadamo na dnu, koraka ob robu bunkerja nemška straža z nabito puško. Proti koncu vojne gre in zato je mož, ki nas straži, poslednja rezerva — star čiča iz Monakovega, ki včasih na soncu zadremuje, takrat se delo na bunkerju ustavi. Lopate, ki so že prej dvigale komaj za prgišče zemlje, popolnoma zaspijo. Naslonimo se na držala. Nad nami je neskončna modrina neba, čudež za vse tiste, ki so prišli sem iz ječe.

Edino Siniček ne odneha. Njemu leži delo v krvi. Nekdo izmed nas ga prime za rokav. »Zakaj se tako trudite za Nemce? Ali vas ni sram?« Siniček osupne. Prestra-

dal 22,66 kub. m zidu in prekoračil normo za 1550%. Zidar Oberčkal Franc je s svojima tovarišema v Celju v 24 minutah sezidal 2,20 kub. m zidu ter prekoračil normo za 2000%. Skofic Mirko je v Zireh prekoračil normo za 1920, Krautbaker Stefan v Celju za 1867, Brečko Franc prav tako v Celju za 1832%.

Pri tekmovanju so prišli marsikateri zidarji na nove zamisli. V Savljah so vpeljali za nanašanje ometa običajna zidarska vedra mesto zajemalk. Na stavbišču vodogradbenega zavoda v Ljubljani so tekmovali tudi v napravi grobega ometa in sta dva zidarja v sedmih urah ometala 190 kv. m zidu ter prekoračila normo za 540%. Enako so na stavbišču Gustraja v ometavanju zidu prekoračili normo za 405, v Kozehaj za 470%. Vajenec Novak Drago, ki se uči šele dva meseca, je sezidal v sedmih urah 3,36 kub. m močno razčlenjenega zidu z opečnimi zidovi in vogali.

Rudnik brez rudarjev

V Angliji so nacionalizirali rudnike, ker spričo svoje zaostale tehniške opreme za kapitaliste niso več donosni in tudi rudarjev marsikod zlepa ne morejo najti, da bi jih poslali v te »jame smrti«. Tudi v Ameriki je mnogo rudnikov, ki se v njih rudarji pritožujejo zaradi zaostalosti v opremi in tehniški zaščiti pri delu.

V bližini Mosta severno od Prage pa imajo premogovnik, kjer je stroj do zadnjega nadomestil delo človeških rok. »Rudnik predsednika Beneša« je površinski rudnik, kjer imajo le dnevni kop. Preko 35 ha skladov črnega premoga je spejlna gosta mreža električnih napeljav in tirov. Ogromni bagerji, ki kopljejo in grabijo hkratu po 7 kub. metrov premoga, sami nakladajo z njim električne vlake in ti sproti odvažajo premog v bližnji kemijski kombinat, kjer ga predelujejo. En sam bager nakoplje po 150 ton premoga za uro. Nekaj takih ogromnih strojev opravlja delo, ki bi se drugače z njim mučilo kar več tisoč delavcev.

šen je kakor otrok, ki so ga zalotili pri grehu. On sicer ve, da so mu Nemci sovražniki, a zanj je vsako delo nekaj, kar mora biti opravljeno. Preprost je in ubog in ne zaveda se, kaj se dogaja okoli njega in zato je najbolj reven med revnimi.

Dolgo traja, preden ga pokvariš. Napisal se tudi on nasloni na lopato in jame gledati za visokimi pomladnimi oblaki, ki bežijo proti jugu. Počas se nam v pogovoru približa. Ko premaga svojo naravno plahost izvemo, da mu je pet in dvajset let. Doma je iz Stajerske, nezakonski sin. ki se že od rane mladosti peha za kruhom tam, kjer je delo trdo in slabo plačano. V opoldanskem odmoru se poleg mene in pripoveduje. Plahi, skromni načrti za bodočnost. Nima mnogo upanja. Za delavca bo zmerom težko. Ni res, mu zatrjujemo. Ko zmagajo naši, bo drugače na svetu. Tudi delovni ljudje so deležni dobrot, ki jih je prej uživala samo gospoda. Kakšnih dobrot? hoče vedeti Siniček. Naštevamo mu to in ono, na zadnje omeni nekdo tudi knjige. Siniček se namrdne. Kaj bi on s knjigami? S tem smo mu vse pokvarili. Razočarano se umakne.

KDO RAZBIJA ENOTNOST

nemških delavskih sindikatov

Na svojem praškem zasedanju je generalni svet Svetovne sindikalne zveze meseca junija sklenil, da sprejme nemške sindikate v svetovno zvezo pod pogojem, da si ustvari enotne sindikalno centralo na demokratični osnovi. Ta sklep je omogočil nadaljnji razvoj nemškega delavskega sindikalnega gibanja in pokazal pot, po kateri se bo tudi nemško delavstvo lahko dokončno osvobodilo izkoriščanja. Nemške sindikalne organizacije so imele že večkrat mednarodne konference, na katerih so razpravljali o tem vprašanju. Sestali so se zastopniki rudarjev, stavbincev, kovinarjev, tekstilcev in drugih delavskih strokovnih organizacij ter se po vrsti sporazumeli o potrebi združitve v enotno sindikalno zvezo.

V zadnji resoluciji, ki je bila sprejeta na konferenci uslužbencev nemških javnih ustanov, pa je bilo ugotovljeno, da nemško delavstvo in nameščenstvo z nezaupanjem opazuje, kako okupacijske oblasti v nemških zapadnih predelih cvirajo združitve nemških strokovnih organizacij. O tem pričajo ustanovitve anglo-ameriškega gospodarskega sveta v Nemčiji, združitve ameriške in angleške okupacijske cone in tudi propaganda za skleni-

tev separatnega miru z zapadno Nemčijo.

Francoske okupacijske oblasti se protivijo slehernemu poskusu, da bi se nemško delavstvo v posameznih conah združilo v enotno sindikalno organizacijo. Ameriška vlada je izdala nova navodila glede politike, ki naj se izvaja v odnosu do sindikatov: Združitve sindikatov v nobenem primeru ne sme biti v škodo organizacijske in finančne neodvisnosti posameznih sindikalnih organizacij. Se posebej oviralo združitve razbijači iz vrst Schumacherjevih pristašev, ki kličejo na pomoč ameriško federacijo dela. Ta je v Nemčiji dejansko že ustanovila svoj posebni urad in skuša vplivati na nemški sindikalni pokret v duhu svoje protidelavske politike.

Toda ta težnja po združitvi se zmerom bolj jači. Na peti mednarodni konferenci je bilo sklenjeno, da se sprejme praški sklep generalnega sveta Svetovne sindikalne zveze in pripravi nemški sindikalni kongres. Ustanovljena je bila v ta namen posebna komisija, ki v njej 14 delavskih zastopnikov pripravlja konkretne predloge za nemško sindikalno združitve. O teh predlogih bodo razpravljali na prihodnji konferenci, ki bo v oktobru.

OD VSEPOVSOD

DOM LJUDSKEGA ZDRAVJA gradijo v Celju. Vključen bo v cel kompleks zgradb, tako da bo imelo Celje kar celo zdravstveno četrt na 12.000 kv. m površine. Dom so pričeli graditi pred pičlim letom dni. Stavba, ki ima več kril, je bila v surovem stanju dograjena pred dobrim mesecem. Spričo novega montažnega sistema stropnih konstrukcij so prihranili okrog 20 ton betonskega železa in 300 kub. m gradbenega lesa. Delavci so razvili izredno požrtvovalno delo. Pri betonskih delih so presegli normo za 30, pri zidarskih in tesarskih delih za 20%, čeprav je bilo med njimi le 10 odst. kvalificiranih delavcev in 14 do 15 odst. delavk. Cela vrsta jih je bila proglašena za udarnike.

TRZASKA OBALA v reškem pristanišču je obnovljena in že pristajajo ob njej prve prekooceanske ladje. V vsem pristanišču pristaja sedaj lahko hkratu po 11 največjih parnikov. Promet je bil v primerjavi z letom 1939 (za Reko in Sušak) letos že presežen.

ZDRAVILA je Jugoslavija doslej malone vse uvažala. V poslednjih dveh letih pa je nastalo v državi 10 podjetij za izdelavo zdravil. Do konca petletke bodo krili že 90% vseh potreb za domačimi izdelki. Najbolj skrbi za predelavo domačega rastlinstva, ki prihaja v poštev za proizvodnjo farmacevtskih kemikalij. V Beogradu in Ljubljani bodo izdelovali tudi hormonske preparate za vso državo.

NOV GRADBENI REKORD so dosegli tesarji pri polaganju podov, na novi zgradbi medicinske fakultete v Sarajevu. Pod nadzorstvom strokovne komisije so postavili 4 delavci v 1 uri 45 minut skoraj 96,5 kv. m poda, medtem ko so doslej postavili po normi 88 kv. m v 8 urah. Dosedanje norme so prekoračili za 400%.

ZA NAJBOLJ ČRNI DAN v zgodovini ameriške demokracije je označil ameriški sindikalni voditelj Levin 23. avgust, ko je pričel v ZDA veljati Taft-Hartleyev protidelavski zakon.

120 ZDRAVILISČ je ta čas v Srbiji. V njih je prostora za 100.000 ljudi. Največje zdravilišče je Vrnjačka banja, ki lahko sprejme po 38.000 bolnikov na leto, ob koncu petletke pa jih bo po 500.000. V srbska zdravilišča bodo dotlej investirali 370 milijonov din.

V SMEDEREVSKI TOVARNI JASSENICI so pričeli graditi v serijah sodobne štiriosne potniške vagonne v kovinski izdelavi. Do konca petletke jih bodo zgradili 930, a bodo še komaj krili potrebe. Dotlej bo v petletki zgrajenih 1900 km novih železniških prog, pa promet že sedaj prekaša predvojnega, (v letu

VELIKE MOSTOVNE KONSTRUKCIJE so pričeli graditi v Jugoslaviji. Pred kratkim so dogradili v mostovni delavnici v Jasenici dve konstrukciji v dolžini od 102 metra. Porabili ju bodo za most čez Donavo pri Bogojevu, ki bo eden največjih v Evropi.

Ko sedim naslednjega dne med odmorom na soncu in berem prvi zvezek »Vojne in miru« — ostali trije so ostali doma — mi pade na knjigo okrogla senca Siničkovega klobučka.

»Kakšno branje pa je to?« vpraša Siniček nekam prezrlivo. Namesto odgovora mu dam knjigo v roko. Z okornimi prsti lista po njej. »Preveč učeno zame!« pravi in jo vrne. Poiščem, kar mi je najljubše, in pričem brati na glas. Nad nama je prav takšno neizmerno nebo s sivimi, tiho plavajočimi oblaki, kakor ga je gledal knez Andrej, ko je ranjen padel. Ko pridem do besed: »Le kako, da nisem prej videl tega visokega neba? In kako srečen sem, da sem ga vendar še spoznal!« se ustavim.

Siniček strmi predse. Njegov dobrodušni obraz je resen, skoraj otožen. »To je lepo,« pravi. In zdaj vem, kakšno je nebo.

»Vidite, Siniček, nebo je bilo že zmerom tukaj, nebo in tale zemlja in čudovite smreke, ki pokrivajo griček tja do Sv. Gregorja; ptice so pele, kakor poje zdajle kos za tistim leskovim grmičjem, ki brsti, in sonce je grelo. Vse je že bilo, a kadar prebereš knjigo, kakor je tale, ti postanejo jasne stvari, ki si jih prej samo občutil, in nabereš

si znanja, kakor da si živel sto življenj. Včasih so naše osebne izkušnje površne in si nasprotujejo, v pravih knjigah pa izveš resnico o življenju in ta resnica je takšna, da vsi pripravljene, boriti se za njo.

»Tudi jaz bi rad bral,« pravi nenadno Siniček, »pa nimam nobene knjige.«

»Vzemite to le! Vaša je.«

»Kaj pa bom z njo? Saj vsega ne razumem.«

»Po vojni boste kot delavec lahko obiskovali večerno gimnazijo in se tam naučili toliko, da jo boste vsi prebrali in še mnogo drugih knjig!«

Z velike gore je že nekaj časa slišati oddajeno taktikanje partizanskih strojníc. Jamam mu razlagati, da se tam zunaj borijo tudi za to, da bi ljudje kakor on imeli nekoč vse možnosti, brati lepe knjige. Napisal mi verjame, za knjigo pa se v resnici ogreje šele takrat, ko prečrtam svoj podpis in ga prisilim, da se sam podpisne na prvo stran. In kar razumeti ne moremo, da mu je zdaj enkrat toliko do nje. Ves svoj prosti čas presedi pri knjigi, grbanči čelo in neslišno premika ustnice, ko trudoma zloguje. Dekleta se (Nadaljevanje na 8. strani.)

Kaj je zadruga

Osnovno načelo ljudskega združništva v kapitalističnem sistemu je borba malega izkoriščanega človeka proti sramotni spekulaciji izkoriščevalcev, da si olajša svoj gospodarski položaj.

Zadruga v kapitalističnem sistemu lahko le nekoliko ublaži položaj zadrugno organiziranih proletarcev, ne more pa odpraviti vzrokov ne preprečiti izkoriščanja. V borbi za svoj obstoj se mora ravnati po pravnem redu, ki ga je sebi v prilog postavil njen nasprotnik, kapitalist. Razlika je ta, da služi dobiček, ki ga doseže ljudska zadruga, interesom skupnosti, njenim članom ter posredno ali neposredno tudi širšim množicam, medtem ko služi dobiček kapitalisti, sta le njemu samemu. Po Gideu je zadruga družba, ki ima namen izključiti kapitalistični dobiček. Po drugi definiciji služi zadruga »pravični cen« kar pomeni, da izključuje vse posrednike med proizvajalcem in potrošnikom. Zadruga je torej svobodno združenje, ki stremi za zboljšanje gospodarskega in socialnega stanja svojih članov in ki gospodari brez težnje po dobičku.

Zadružni teoretiki so se bavili do zadnje dobe tako rekoč z drugimi kapitalističnega tipa, ker so videli le v zadrugah sredstvo za odpravo kapitalizma in uvedbo zadrugnega socializma ter so smatrali zadrugo za določeno obliko socialnega reda. Bili so med njimi tudi taki, ki so smatrali zadrugo za organizacijo, ki služijo v kapitalističnem sistemu zato, da odpravijo njegove nedostatke. Toda to je pomenilo, da ga hočejo izpopolniti. Med poborniki zadrugništva so bili končno tudi ljudje in to še posebej ob začetku njegovega razvoja, ki so videli v zadrugništvu le sredstvo in ne cilja. Vedeli so, da zadrugništvo samo ne bo odpravilo socialnega zla, ne bo odpravilo kapitalističnega sistema, sistema izkoriščanja, pa da so zato potrebni drugi močnejši pokreti.

Iz vsega gornjega izhaja, da med poborniki zadrugništva ni bilo enotnosti v stremljenjih in ciljih. Pojavili sta se predvsem dve struji: prva, ki je smatrala, da je zadrugništvo mogoče samo v okviru kapitalističnega sistema (malomeščanstva), druga, ki je smatrala zadrugništvo za eno izmed sredstev za izpremembo, za uničenje kapitalističnega sistema (delavštvo).

K prvi struji spadajo nekdanje kmečke in meščanske zadruge, ki so videli v zadrugništvu ono socialno gibanje, ki naj jim preskrbi v kapitalističnem gospodarstvu »pravični« in »za obstoj potrebni« deleži. Te zadruge zasledujejo kot edini cilj odstranitev nekaj pomankljivosti kapitalistične družbe. V njih se zbirajo predvsem večji kmetje, obrtniki in trgovci, da bi se z vzajemno pomočjo zavarovali pred uničenjem v gospodarski borbi proti veleposelnikom, veletrgovcem in velikim industrialcem. Ti zadrugniki niso za odpravo kapitalizma, ampak za njegovo omiljenje. Voditelji tega zadrugništva so svoj čas izšli večinoma iz vrst krščanskih socialistov.

Druga skupina zadrugnikov je bila sestavljena predvsem iz delavcev. Zadrugništvo je bilo samo sredstvo v borbi proti kapitalizmu za dosego višjih ciljev. Za dosego pogojev, na podlagi katerih bi se ustvaril nov socialni in gospodarski sistem, ki bi zamenjal kapitalističnega.

Obe skupini bi bilo mogoče še razčleniti v podskupine, toda že sami po sebi sta dokaz, da zadrugništvo v kapitalističnem sistemu nima enotnega cilja, da pa tudi nikoli ne bo moglo spremeniti socialnega reda v kapitalističnih državah. Lahko ga bo frenutno ublažilo, nikoli pa odpravilo. Čeprav predstavljajo zadruge v kapitalističnem svetu ponekod ogromno gospodarsko in po številu zadrugnikov tudi množično moč, so še vedno zelo daleč od tega, da bi mogle uspešno kljubovati gospodarskemu nasilju velikega kapitala. Ne moreta jim pomagati ne »človekoljubnost« liberalcev, ne »krščansko usmiljenje« krščanskih socialistov.

Sistem, ki zaradi svojih interesov in ciljev muči in ubija slabotne žene in otroke, uničuje o-

Naš zadružni tečaj

Zadrugništvo med dvema vojnama

Pod naslovom »Naš zadružni tečaj« smo pričeli v 20. številu našega lista obravnavati zadrugniške probleme. Danes objavljamo prvo nadaljevanje.

Desetletje pred prvo svetovno vojno je pomenilo vzpon zadrugništva, istočasno pa tudi njegovo diferenciacijo. Prišlo je do ostrih političnih nasprotij med različnimi skupinami, do cepljenja v posebne zveze itd. Res je, da se je ponekod opazil pokret tudi v nasprotni smeri, toda običajno je ostal osamljen. Vodilni krogi zadrugništva, posebno idealisti, so zagovarjali združitev zadrugništva v enotno zadrugno organizacijo, toda njih glas je bil preslaboten nasproti politično strankarskim spekulantom, ki so zasledovali druge interese v zadrugništvu in ne zadrugnih.

V takem stanju je bilo zadrugništvo ob pričetku prve svetovne vojne. Za časa vojne je opravljalo v vsaki državi »patriotično« nalogo v škodo širokim delovnim množicam, ki so krvavele na različnih bojiščih za imperialistične interese svetovnega kapitala, da si je na račun prelite krvi koplili svoje dobičke.

Med Slovani

Edina dežela, kjer je zadrugništvo res služilo neposredno ljudstvu in kjer je doživelo tak razmah, kakor ga po svojih načelih zasluži, je bila ZSSR. Tam je postalo zadrugništvo ljudsko, demokratično in opravlja svojo pravo nalogo posrednika med proizvajalcem in potrošnikom ter uveljavlja zadrugni ideal: pravične cene.

Pri Slovanih, kjer se je krvno zadrugništvo še najdalje ohranilo so nastale prve, svobodne vsaj nekoliko podobne zadruge na Češkem, tako zvali »založnye za žito, iz katerih so se potem razvile hranilnice in posojilnice. Cehi so bili prvi, ki so začeli utirati pot tudi novodobnemu zadrugništvu v slovanskem svetu. Niso pa te zadruge služile ljudskim gospodarskim, marveč v prvi vrsti narodnostno-obrambnim namenom. Z njimi so se skušali otresti gospodarske odvisnosti od gospodarsko močnejših sosednih narodov, Nemcev in Madžarov.

Pri vseh slovanskih narodih je zadrugništvo našlo plodna tla za

Na Slovenskem

Pri južnih Slovanih so Slovenci prvi začeli ustanavljati zadruge. Sledili so jim Srbi, največji razmah pa je zadrugništvo doseglo pri Bolgarjih, kjer uradne statistike nikoli niso mogle dohajati neprestano naraščajočega števila zadrug in zadrugnikov. Danes so južni Slovani takoj za Rusi in zadrugništvo zavzema z vsakim dnem nove oblike in važno vlogo v južnoslovanskih deželah.

Kakor pri Cehih, tako je zavzelo zadrugništvo tudi pri Slovencih narodno obrambni značaj in zato ni naključje, da je prvo zadrugo na Slovenskem ustanovil češki rojak Horak že leta 1856., komaj 12 let po ustanovitvi ročalske zadruge na Angleškem. Ta zadruga je bila Obrtno pomožno društvo v Ljubljani. Prvi pobornik tedanjega slovenskega zadrugništva je bil dr. Josip Vošnjak. Leta 1871. je začel po časopisju in v koledarju Mohorjeve družbe širiti zadrugno misel med Slovenci.

Na tržaških tleh

Na Primorskem so se začele ustanavljati zadruge najprej po vaseh. Med prvimi je bila ustanovljena hranilnica v Šklednju (1880), nato obrtniško društvo v Barkovljah (1885) itd. V Kopru so se tri leta borili s tankjšimi oblastmi, preden so si lahko ustanovili svojo pr-

vrednote, ki si jih je človeštvo pridobilo z neštetiimi žrtvami, res ne bo klonil na ljubo človekoljubnosti.

To dobro ve naše ljudstvo, ki mora še danes na svoji koži izkušati »dobrote« kapitalističnega socialnega in gospodarskega sistema.

Pri prvi svetovni vojni se je s prebujenjem delavskih množic in njihovo revolucionarno orientacijo jelo tudi zadrugništvo naglo širiti. Toda širili so ga tudi nasprotniki delavstva, zlasti na kmetih in malomeščani. Politične oblike zadrugništva so se še bolj zaostrele.

V Italiji je fašizem zadrugništvo popolnoma uničil ter ustanovil na njegovih razvalinah poldržavne gospodarske enote — pokrajinske kmetijske konzorcije, kmetijske hranilnice in posojilnice, gospodarske ustanove (consorzi agrari provinciali, casse rurali, enti economici) itd. Nacifašisti v Nemčiji so si ravno tako zaslužili vse predvojno nemško zadrugništvo, kolikor ga niso uničili ter mu dali svoje nacistično obeležje.

V raznih drugih državah, kjer je fašizem nastopal bolj zakrinkano, kakor v Jugoslaviji, Bolgariji, Rumuniji itd., so bile zadruge ideološko razdeljene, da so služile izključno interesom posrednih strank, prvenstveno onih, ki so bile na oblasti, in ne ljudstvu. Zadruge, ki so to odklanjale, pa so životarile v nadi na boljše čase ali pa so morale likvidirati.

svoj razvoj že spričo prirojenega zadrugnega čuta. Tako je v predvojni Rusiji, ki je bila edina slovanska država, ki ni čutila neposrednega pritiska tujih izkoriščevalcev, zato pa tem bolj domačih, je zadrugništvo sorazmerno naglo napredovalo. Povsem drugačen in silen razvoj pa je doseglo po revoluciji l. 1917., ko se je lahko posvetilo svojim edino praviim namenom.

Na Poljskem je imelo zadrugništvo težko življenje, posebno v onem delu pod carsko oblastjo, kjer je bilo silerno gibanje med Poljaki smatrano za protidrjavno. Na Poznanjskem položaj pod ruskim škornjem ni bil nič boljši. V Galiciji se je razvijalo bolje, a delalo je tlako cerkvi in plemstvu, ki si je zagotovilo na Dunaju poseben položaj. Med obema vojnama se je poljsko zadrugništvo nadalje razvijalo pod kontrolo fašistične reakcije, toda prav tako kakor v Rusiji leta 1917. je nastal tudi zanj leta 1945. povsem nov položaj, spričo katerega se je v zadnjih dveh letih silno razmahnilo.

vo domačo zadrugno organizacijo. Ustanavljali pa so v isti dobi tudi že obče gospodarske in konzumne zadrugne organizacije. Ustanovljena je bila tudi zadrugna zveza v Trstu (druga v Gorici).

Naši ljudje, ki so se pred ustanovitvijo zadrug vedno bolj odmikali od Trsta in drugih centrov, so se začeli po ustanovitvi zadrug v njih spet utrjevati in uveljavljati. Kakšna je bila moč našega zadrugništva, priča n. pr. že samo zadrug-

za zveza v Trstu, ki je bila ustanovljena leta 1921. in je štela 138 članic ter dosegla letni promet do 137 milijonov lir. Na zadrugni podlagi so bili zgrajeni narodni domovi v Trstu, predmestjih in okolici ter so bile ustanovljene trgovska šola, osnovna šola in še druge ustanove v svojih lastnih zgradbah. Slične naloge in uspehe so imele naše zadruge tudi po Goriškem. Tam so se posebno razvile produktivne zadruge.

Ne smemo pa pozabiti, da se je ravno v naših krajih razvila najmočnejša zadrugna organizacija v srednji Evropi, namreč delavske zadruge za Trst, Istro in Furlanijo s

Dva tedna v športu

JUGOSLOVANSKO NOGOMETNO PRVENSTVO

Sesto kolo jugoslovanskega nogometnega prvenstva je bilo nad vse srečno za tržaške nogometiste, saj so v Splitu premagali domačega Hajduka. Drugo presenečenje tega kola pa je bila znana Partizana nad dosedaj nepremaganim Dinamom.

Rezultati: Lj. Ponziana—Hajduk 2:1 (0:1); Partizan—Dinamo 3:1; Vardar—Rdeča zvezda 1:1; Spartak—Metalac 1:1.

KOSARKA ZA DELAVSKI POKAL

Nedeljski rezultati kosarke za Delavski pokal so naslednji: Moški: Strojna tovarna — Tomažič 35:26; Skedenj — Arzenal 30:12; DSZ — Greta 32:20; Skoljet — Skorklja 70:8; Barkovlje — Čermelj B 22:10. Ženske: Magdalena — Skorklja 16:0; DSZ — Barkovlje 5:4; Tomažič — Flent 17:6.

TEK OKOLI PONZIANE

V nedeljo je športno društvo Elettra pripravilo tek okoli Ponziane, ki se ga je udeležilo veliko število lahkootletov, včlanjenih v ZDTV. Zmagal je znan lahkootlet Delavske športne zveze Tessera. Odlične uspehe so dosegli tudi Nabrežinci, ki so med moštvu zavzeli prvo mesto. Rezultati: 1. Tessera (DSZ) 14'53"6; 2. Devit Guerino (Elettra) 15'7"6; 3. Fuks Ivan (Nabrežina) 15'27"9; 4. Pacini (DSZ). Moštva: 1. Nabrežina 17 točk; 2. DSZ 17 točk; 3. Sv. Vid 13 točk.

EVROPSKO

PLAVALNO PRVENSTVO

Evropsko plavalno prvenstvo v Monte Carlu, ki se ga je udeležilo 16 držav, je bilo zelo plodovito. Dalo nam je več svetovnih, evropskih in državnih rekordov. Najuspešnejši je bil francoski plavalec Jany, ki je izboljšal dva svetovna rekorda, in sicer na 100 in 400 m prosto. Tudi jugoslovanski plavalci so se odlično odrezali in spadajo v elitni evropski razred

Vojna in mir, prvi zvezek

(Nadaljevanje s 7. strani.)

norčujejo iz njega. »Siniček študira!«

Samo to skrbi Sinička, da mu partizani ne bi zamerili, ker ni šel v hosto. »Mogoče pa me za kazen ne bodo pustili zraven, ko se bodo drugi lahko učili!« Smeleto se mu, a on hoče vedeti zmerom več. Ali je res, da imajo pri partizanih »šole«, kadar ne ne borijo? In če bi on obiskoval tisto šolo, ali bi potem razumel tudi strani v knjigi, ki so naepisane v tistem strašnem čudnem tujem jeziku, v francoščini? »Vojna in mir« je že nekoliko spremenila svoj obraz, odkar ga spremlja v platneni torbi poleg komisa in sira in od kar jo je zadnjič pustil na dežju. Se bolj pa se je spremenil Siniček sam. Shušal je, v očeh mu gorijo čuden ogenj. Nekega večera se po končanem delu poslovi od mene.

»Dolgo se ne bova videla,« mi reče. »Ali so vam Nemci dali dopust?« se ponorčujem. »To ne — ampak pobrisal jo bom!« »Kam?« Siniček ga zamahne z roko v smeri Velike gore in ves zažari v otro-

ški radosti. »Zvezo sem dobil. K njim grem, dokler je še čas. V šolo!« Vse gube, ki so se zadnje dni nabirale na njegovem čelu, so se razpustile. Gleda me in čaka ne vem kakšne bodrilne besede, a še preden mu v svoji osuplosti utegnem odgovoriti, se obrne in urno odhiti po cesti — kot delavec ima več prostosti kakor mi. Torba s knjigo mu poskačuje na levem boku in tisti smešni okrogli klobuček se sveti v večernem soncu.

Naslednjega dne Sinička ni na delu. Uganemo, da se je nekaj zgodilo, zakaj Nemci so postrlili straže. Zvečer me naš stari stražar iz Monakovega pokliče v stran. Od nekd potegne knjigo in jo odpre. S prstom pokaže na moj prečrtani podpis. »Zaradi te vaše knjige bi utegnili imeti še sitnosti, zato sem vam jo spravil!« Starec sluti, da se bliža konec izgubljene vojne in se hoče kakor koli že prikupiti. Vzajem knjigo in ga vprašam, kaj je s Siničkom.

»Hotel je pobegniti k partizanom! Nesmisel, nesmisel!« krične starec in strogo nagrnje čelo,

sedežem v Trstu, ki so še danes ponos našega delavstva in za katere se ravno sedaj razvija ljuta borba, ker se jih hoče polastiti tržaška reakcija s pomočjo ZVU, kakor se jih je prvič že polastila pred 25 leti s pomočjo fašizma.

Slej ko prej pa tudi pri nas vedina našega zadrugništva ni v polni meri služila gospodarskim interesom najširših delovnih množic. Izpolnila je svojo nalogo, kolikor jih je obvarovala narodnostnega uničenja. Le v toliki meri jim je tudi gospodarsko pomagala. Novo za zadrugništvo na tržaških tleh narodnostnih vidikov ne bo pustilo vne- mar. Od vsega začetka bo moralo pomagati ljudem, da si v danih prilikah olajšajo borbo za življenje. Ne glede na obliko, ki jo bo moralo spričo pravnega reda, ki bo tu veljal, pa bo moral ostati njegov prvi in zadnji cilj osvoboditev delavcev in kmetov izpod kapitalističnega jarma. Stanko Cok

za Francozi, Madžari in Svedi. V prvenstvu je premagala Madžarska Francijo in Svedsko. Rezultati: 100 m prosto: 1. Jany (FR.) 0:55.8 (nov svetovni rekord); 2. Olsson (Svedska). Jugoslovani Miloslavčič je delil četrto in peto mesto s časom 0:59.6, 400 m prosto: 1. Jany 4:35.2; 2. Mitro (Madž.) 2:40.2; 3. Nemeth (Madž.); 3. Cerer (Jugosl.). 100 m hrbtno: 1. Valery (Francija) 13:08.7, 1500 m prosto: 1. Mitro (Madž.) 1:28.0; 2. Veres (Madž.); 3. Stipetič (Jugosl.).

BALKANIADA V ROKOBORBI IN NA KOLESIH V SOFIJI

V Sofiji so bile balkanske igre v rokoborbi in kolesarstvu, ki so se jih udeležili tudi tržaški atleti, člani ZDTV. Rezultati po državah: rokoborba: 1. Madžarska, 2. Rumunija, 3. Jugoslavija, 4. Bolgarija, 5. Trst, 6. Albanija. Kolesarstvo: 1. Bolgarija, 2. Jugoslavija, 3. Madžarska, 4. Rumunija, 5. Trst, 6. Albanija. V cestni dirki je Tržaban Kuret zasedel 7. mesto.

JUGOSLAVIJA — ALBANIJA 4:2
V Tiranji je jugoslovanska nogometna reprezentanca premagala albansko reprezentanco z rezultatom 4:2. Tekma je veljala za balkansko prvenstvo.

MITIC ZMAGAL V PRAGI

V Pragi sta se v finalu mednarodnega teniškega turnirja srečala jugoslovanska teniška igralca Mitič in Palača. Zmagal je Mitič. V igri dvojice je zmagal jugoslovanski par Mitič, Palača.

AVTO - MOTO DIRKE V OPATIJI

V Opatiji so bile cestne avtomobilske in motociklistične dirke za prvenstvo Jugoslavije. Dosegli so odlične čase. Najboljši čas je imel znan dirkač Metz Veljko, ki je dosegel hitrost 100 km in 200 m na uro.

Odgovorni urednik

ZAGAR BOSTJAN

Tiska Zadrugna tiskarna v Trstu

kakor bi hotel izraziti, da je zdaj konec zaupnosti. Kmalu izvemo od drugih, da so Sinička na begu zadelo nemške krogle. Ni ga več med živimi.

Ko držim zdaj njegovo knjigo v roki, ga vidim spet pred seboj v vsej njegovi preprostosti in želji, da bi to njemu tako težko knjigo tudi razumel. Vidim ga ubogega in nevednega, a polnega preljubežne vere, kako hiti proti Veliki gori, od koder je bilo včasih v tihih večerih slišati komaj zaznavno petje partizanskih pesmi in streljanje partizanskih pušk. Ni mogel čakati, da bi v svobodi po opravljenem delu zvečer lahko sedel na znanj pretresne šolske klopi, se učil matematike in fizike, zgodovine in jezikov in bi bile potem vse knjige njegove in s knjigami ves svet. Preveč se mu je mudilo v »šolo«. A vpisal je svoje ime na naslovno stran ene izmed najlepših knjig sveta. Nešteti delovni vege znanja, jo bo bral nameravajo, in v njih se bo izpolnila njegova vroča želja.

Mira Pucova.

(Povzeto iz »Slovenskega poročevalca«.)